

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatur

Diplomová práce

Hravé způsoby výuky morfemického
rozboru slov na 1. stupni ZŠ

Vypracovala: Lucie Lískovcová

Vedoucí práce: PhDr. Ivana Šimková, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47Sb zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovení zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne:

Lucie Lískovcová

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Ivaně Šimkové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a trpělivost při realizaci této práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá hravými způsoby výuky stavby slova na 1. stupni ZŠ. Práce se ve své teoretické části věnuje pojmům, které s tímto učivem souvisí, a s kterými se žák na 1. stupni setkává. Jsou zde vymezeny pojmy předpona, kořen, přípona, koncovka, příbuzná slova, slovo základové, slovtvorný základ. Součástí teoretické části je také přehled tohoto učiva pro 3. – 5. ročník v učebnicích různých nakladatelství. Praktická část obsahuje zásobník hravých cvičení a aktivit, které lze použít při osvojování tohoto učiva.

Klíčová slova: stavba slova, kořen, předpona, přípona, koncovka, procvičování učiva, zásobník cvičení

Annotation

This diploma thesis deals with playful methods of word–construction teaching at lower primary schools. The practical part of the thesis deals with terms connected to this subject and terms student come across at lower primary schools. The following terms will be defined: prefix, root, suffix, ending, related words, base word, base. A part of the theoretical part consists of a summary of this subject meant for Grades 3 – 5 in textbooks by different publishers. The practical part contains a number of playful exercises and activities that that may be used even in acquiring these learning topics.

Key Words: word structure, root, prefix, suffix, ending, practice, a number of exercises

Obsah

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 Morfematika	9
2 Obsah učiva o stavbě slova na 1. stupni zš, metodika.....	14
2.1 Předložka, předpona.....	14
2.2 Příbuzná slova	15
2.3 Kořen, předpona, přípona, koncovka	15
2.4 Předpona s-, z-, vz-.....	17
2.5 Přípona -ský, -cký, -ští, -čtí	19
2.6 Základové slovo, slovotvorný základ, slovotvorný prostředek.....	20
2.7 Skupiny hlásek bě/bje, vě/vje, pě.....	21
2.8 Skupina hlásek mě/mně.....	21
2.9 Zdvojené souhlásky na styku kořene a předpony nebo přípony	22
2.10 Dělení slov na konci řádku.....	22
3 Učivo v RVP ZV	24
4 Stavba slova v učebnicích 3. ročníku	27
4.1 Učebnice ze Státního pedagogického nakladatelství (SPN)	27
4.2 Učebnice z nakladatelství Fraus.....	27
4.3 Učebnice z nakladatelství Fortuna	27
4.4 Učebnice z nakladatelství Alter	28
4.5 Učebnice z nakladatelství Nová škola.....	28
4.6 Učebnice z nakladatelství Didaktis	28
4.7 Učebnice z nakladatelství Prodos.....	28
4.8 Srovnání učebnic	28
5 Stavba slova v učebnicích 4. ročníku	30
5.1 Učebnice ze Státního pedagogického nakladatelství (SPN)	30
5.2 Učebnice z nakladatelství Fraus.....	30
5.3 Učebnice z nakladatelství Fortuna	31
5.4 Učebnice z nakladatelství Alter	31
5.5 Učebnice z nakladatelství Nová škola.....	32
5.6 Učebnice z nakladatelství Didaktis	33
5.7 Učebnice z nakladatelství Prodos.....	33
5.8 Srovnání učebnic	33
6 Stavba slova v učebnicích 5. ročníku	35
6.1 Učebnice ze Státního pedagogického nakladatelství (SPN)	35
6.2 Učebnice z nakladatelství Fraus.....	36
6.3 Učebnice z nakladatelství Fortuna	37
6.4 Učebnice z nakladatelství Alter	37
6.5 Učebnice z nakladatelství Nová škola.....	38
6.6 Učebnice z nakladatelství Didaktis	39
6.7 Učebnice z nakladatelství Prodos.....	40
6.8 Srovnání učebnic	40

PRAKTICKÁ ČÁST	42
7 Zásobník hravých cvičení	43
8 Řešení vybraných úloh	64
Závěr.....	73
Seznam použité literatury	74
Seznam použitých učebnic a pracovních sešitů pro 1. stupeň ZŠ	76
Seznam použitých internetových zdrojů	79
Seznam příloh.....	80

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá učivem o stavbě slova na 1. stupni základních škol. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou vymezeny pojmy, které jsou důležité pro oblast morfeматиky, a dále učivo, se kterým se žáci na 1. stupni setkávají. Obsah učiva je zde vymezen na základě učebnic pro 3. – 5. ročník. Každé učivo je zde uvedeno po stránce teoretické i metodické. Je zde také kapitola, která se věnuje tomu, jak je učivo vymezeno v RVP ZV. Celkem tři kapitoly, čtvrtá až šestá, jsou věnované obsahu učiva o stavbě slova v konkrétních učebnicích pro 3., 4. a 5. ročník ze sedmi různých nakladatelství, které se v základních školách běžně používají. Každá kapitola je zakončena porovnáním učebnic z daného ročníku.

Praktická část práce obsahuje zásobník cvičení určených k procvičování slovo-tvorného rozboru slov na 1. stupni ZŠ. Tato cvičení slouží k procvičování, upevnování, ale i k opakování již probrané látky. Uvedená cvičení a aktivity nejsou určeny k osvojování nové látky. Při výběru cvičení byla inspirace čerpána z učebnic a pracovních sešitů pro 3. – 5. ročník, z webových stránek zásobníku jsou uvedeny i vlastní nápady.

Díky učivu o stavbě žáci na 1. stupni získávají náhled na to, jak jsou česká slova tvořena, jak vznikají. Žáci si uvědomí, že nová slova vznikají převážně ze slov již vytvořených, a to pomocí předem daných vzorců, že každé slovo má svůj kořen. Vznik nových slov je proces, který neustále pokračuje, a je proto důležité vědět, jak správně nová slova vytvářet.

TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části jsou definovány důležité pojmy, které souvisí s morfematickým rozbohem. Je zde také uveden přehled učiva souvisejícího se slovtvorným rozbohem podle učebnic pro 3. – 5. ročník ZŠ. Učivo je vymezeno po stránce teoretické i metodické, také dle RVP ZV. Součástí teoretické části práce je také přehled tohoto učiva v jednotlivých učebnicích pro 3. – 5. ročník od různých nakladatelství a závěrečné srovnání učebnic pro každý z ročníků.

1 MORFEMATIKA

Morfematika neboli morfemika je lingvistický obor, který se zabývá analýzou slov na jednotlivé části nesoucí význam – tzv. morfémy. Analýza slovního tvaru je v podstatě lineární funkcí dvojí postupné binární analýzy slovtvorné složky na tvarotvorný základ (bázi) a tvarotvorný formant.“ Tvaroslovným základem rozumíme část slova, která nese lexikální informaci a je společná všem tvarům stejného slova. Slovtvorný formant je zbývající část slova, která nese informaci gramatickou. V češtině obvykle bývá formantem koncovka, může jí ale být například také předpona *po-*. (Hubáček, 2010; Dokulil, 1986)

Morfematika je úzce spjata jak se slovtvorbou, tak s tvaroslovím a nelze mezi těmito disciplínami stanovit přesné hranice. (Erhart, 1984) Analýza slova na základ a formant tvoří vlastní páteř morfologie, a to jak derivační (slovtvorné, odvozování), tak flexivní (tvaroslovné). Vzhledem k tomu pracujeme v obou morfologických disciplínách s dvojicemi pojmů slovtvorný základ – slovtvorný formant a tvarotvorný základ – tvarotvorný formant. (Dokulil, 1986)

Morf

Definice morfu:

- a) „*Nejmenší části mající svůj výraz a význam, vyčlenitelné na základě jejich opakování (v různých kombinacích) v jiných slovních tvarech.*“ (David, 1993:38)
- b) „*Nejmenší nesamostatná jednotka textu (promluvy), která nese význam.*“ (Hubáček, 1998:81)

Slovní tvar se může skládat jen z jediného morfu (např. *bych*, *a*, *hned*, *v*), obvykle se ale skládá z několika morfů. Části, které ve slovním tvaru při jejich vyčlenění, popř. ještě zbývají a které mají určitý význam, nazýváme submorfy. Ty se zpravidla připojují

k předcházejícímu nebo následujícímu morfu a společně s tímto morfem vytvářejí rozšířenou variantu. (Dokulil, 1986)

Morfém

Definice morfému:

- a) „*Morfém je (elementární) jazykový znak, tedy bilaterální jednotka (jednotka označujícího a označovaného).*“ (Erhart, 1984:70)
- b) „*Morfém je minimální jazykový znak, tj. minimální (abstraktní a systémová) významová a/nebo gramatická jednotka, chápaná, má-li alomorfy, jako třída alomorfů.*“ (Čermák, 1997:165)

Morfém je nelineární, nezobecněná jednotka, která velmi úzce souvisí s morfem. Souhrn morfů téhož druhu vytváří morfém. Jeden morfém tvoří např. kořenové morfy *ber-* a *br-* vyskytující se v tvarech slovesa *bere* a *brát*. Oba tyto tvary obsahují stejný morfém, který je představován dvěma odlišnými morfy. Pokud vezmeme v úvahu také slova příbuzná, jako například *sbírat*, *sběr* nebo *sbor*, zjistíme, že stejný morfém je nahrazen ještě třemi dalšími morfy: *-bír-*, *-běř-*, *-bor*.

Lze tedy říct, že morfém je abstraktnější jednotkou než morf. (Dokulil, 1986; David, 1993)

Morfém a jeho kombinace

Při tvoření různých slovních druhů a při odvozování se stává, že k základu slov dojde k záměně hlásek, např: *ruka – ruce – ručička*, *zpěv – zpívat*. Znamená to, že pro tentýž morfém se ve slovech odvozených objevují alternující podoby, které jsou nazývány **alomorfy**. (Cvrček, 2010:127)

Nulový morf a morfém

Přípony kmenotvorné a tvarotvorné, kromě přípony přičestí činného, přičestí trpného a infinitivní koncovky, mohou být tvořeny nulovým morfem neboli morfologickou nulou, pro kterou je užívána zkratka *-0-*. Nulové morfémy mají určitý význam, avšak nemají žádnou formu.¹ Společně s koncovkami lze nulový morf označit za sémantické (bez zřetelného významu), zatímco ostatní morfy označujeme jako autosémantické (plnovýznamové, s lexikálním významem). (Čermák, 1997)

¹ *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Brno, 2017 [cit. 2018-01-24]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/MORF%C3%89M>

Typy morfů

V češtině rozlišujeme dva základní typy morfů podle toho, jaký ve slově nesou význam: kořeny, nesoucí význam lexikální, a afixy, nesoucí význam gramatický. Afixy dále dělíme do několika skupin podle postavení vůči kořeni: prefixy (předpony), sufixy (přípony), postfixy, infixy, interfixy, cirkumfixy.

Kořenové morfy a morfémy

Kořeny jsou zřídka samostatné, většinou však nesamostatné morfy vyjadřující elementární lexikální význam slova. (Dokulil, 1986) Hlavní lexikální význam kořene může být blíže dourčen pomocí předpon a přípon.

Afixy

Afixy jsou vždy nesamostatné morfy vyjadřující elementární nebo složený gramatický význam slova. Jsou slovotvorné (blíže určující kořen) a tvarotvorné (sloužící k ohýbání slova – skloňování a časování). (David, 1993) Afixy rozlišujeme do několika skupin podle toho, v jaké pozici vůči kořeni se nacházejí: prefixy (předpony), sufixy (přípony), postfixy, infixy, interfixy, cirkumfixy.²

Prefixy

Prefixy neboli předpony jsou stejně jako v ostatních indoevropských jazycích hojně využívány. Mají své místo před kořenem a obměňují lexikální význam slova. Dělíme je na slovotvorné a tvarotvorné. V jednom slově nemusí být žádná předpona, může tam však být jedna, ale i více předpon.

Prefixy mohou v některých případech zastávat také gramatickou funkci, kdy lexikální význam zůstává nezměněn, a to v případech, kdy pomocí prefixu tvoříme dokonavé tvary sloves. (Černý, 1998)

Slovotvorné předpony slouží ke specifikaci, dourčení a modifikaci lexikálního významu. Vyskytují se u podstatných jmen, u přídavných jmen a u sloves. Slovotvorné předpony jsou například tyto: vy– (vypracovat, vykreslit, vybit, ...), pře– (překreslit, předělat, přechíst, ...), nad– (nadhled, nadběhnout, ...), roz– (rozbít, rozhledna), pra– (praděda, praotec), pa– (pakobylka), do– (dohlédnout), na– (nasadit, načíst).

Tvaroslovné předpony vytváří budoucí čas. Jedná se o předpony po– (pojede, posune, povalí, ...) a pů– (půjdeme).

² *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Brno, 2017 [cit. 2018-01-24]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/MORF%C3%89M>

Suffixy

Suffixy neboli přípony mají své místo za kořenem, a to bezprostředně nebo za jiným sufixem determinujícím kořen. (Dokulil, 1986) Dělíme je na tvarotvorné, slovotvorné a kmenotvorné.

Inventář sufixů bývá zpravidla mnohem bohatší než inventář prefixů a stejně jako prefixy jsou i suffixy hojně využívány nejen v češtině, ale také v dalších indoevropských jazycích. (Černý, 1998)

Kmenotvorné přípony se vyskytují u sloves a u podstatných jmen vzoru „kuře“ (kuř-o-e, kuř-et-e, kuř-et-i, kuř-at-a, kuř-at-ům...). Kmenotvorné přípony spojují kořen s tvarotvornými příponami.

Podle kmenotvorných přípon rozdělujeme slovesa do tzv. slovesných tříd.

1. třída *-e-* (on nes-e-0, ber-e-0, maž-e-0, peč-e-0, tř-e-0 (u-mř-e-0))
2. třída *-ne-* (on tisk-ne-0, mi-ne-0, za-č-ne-0), výjimečně též *-me-* (vy-j-me-0)
3. třída *-(u)je-* (on kry-je-0, kup-uje-0)
4. třída *-í-* (pros-í-0, trp-í-0, sáz-í-0)
5. třída *-á-* (děl-á-0)

Slovotvorné přípony, které se vyskytují v češtině, jsou tyto: *-k-* (lod'ka), *-áč* (květináč, boháč), *-ák* (vandrák, vidlák), *-an* (Pražan, venkovan), *-b(a)* (honba, klenba), *-c(e)* (vládce, soudce), *-č* (holič, hasič), *-dl(o)* (umývadlo, divadlo).

Tvarotvorné přípony dělíme na finální a nefinální.

Nefinální tvarotvorné přípony jsou takové přípony, za nimiž musí následovat ještě koncovka. V češtině existují čtyři typy nefinálních tvarotvorných koncovek:

- přípona přičestí činného: *-l-* (přinesl, bral),
- přípona přičestí trpného: *-n-*, *-en-*, *-ěn-*, *-t-* (nesen, začata),
- přípona přechodníku minulého: *-ouc-*, *-íc-* (nesouc, kreslíc),
- přípona přechodníku minulého: *-v-*, *-š-*, *-vš-* (dělav, přinesši, udělavši).

Finální tvaroslovné přípony nazýváme koncovky, což jsou ty části ohebného slova, pomocí kterých vytváříme různé tvary stejného slova. Existují tři druhy koncovek:

- c) koncovky pádové – najdeme je u podstatných a přídavných jmen, zájmen a číslovek a jsou určeny pády (např. pán/ *-a*, *-ovi*, *-a*, *-e*, *-ovi*, *-em*),

d) koncovky osobní najdeme u sloves pro činný rod oznamovacího způsobu přítomného času a ve tvarech rozkazovacích způsobu (např. ber/ *-u, -eš, -e, -eme, -ete, -ou, -te, -me*),

e) koncovky rodové jsou u sloves ve tvaru přičestí trpného a činného (dělala, děláno) a u přechodníku minulého u přítomného (přinesš-*í, poprosivš-e*).

Koncovky infinitivní mají tři tvary *-t, -ti, -i* (kreslit, kresliti, péci).³

Postfixy

Postfixy připojujeme až za koncovku. Jde o dále nečlenitelný tvar, který obměňuje lexikální význam slova. Připojujeme je pouze k některým zájmenům a příslovcím.

V češtině máme tyto postfixy: *-koli* (kdokoli, cokoli), *-koliv* (kdokoliv, cokoliv), *-si* (kdosi, cosi), *-ž* (což), *-hle* (tenhle), *-to* (tento, tato), *-pak* (copak).

Infixy

Infixem rozumíme zvukový komplex, který je do základu slova vkládán dodatečně. Obvykle je infixem souhláska, která je vložena do kořene a má určitý význam. Za infix můžeme považovat například souhlásku *-m-*, která rozšiřuje kořen u druhého členu dvojice *trápit a trampoty*. (Hubáček, 2010) Jedná se o také opakování zvukového komplexu při intenzifikaci přídavných jmen a příslovcí, jako například ve slově *mal-il-inký*. (Dokulil, 1986)

Interfixy

Mluvíme-li o interfixu, máme na mysli souhlásku, která spojuje kořeny u složených slov. Interfix je nejčastěji tvořen morfem *-o-*, např. ve slovech *velkoměsto* nebo *maloobchod*. (Hubáček, 2010)

Cirkumfixy

Cirkumfix je speciální afix, kdy do slovtvorného procesu zároveň vstupují předpona a přípona, např. *ná-...-í* ve slově *nádraží* nebo *pod-...-ek* ve slově *podpatek*. Za cirkumfix lze považovat také spojení předložky a koncovky podstatného jména v předložkových pádech, např. *před ...-em* (*před domem, před časem*). (Hubáček, 2010)

³ Morfematika. Internetová jazyková příručka [online]. [cit. 2018-01-24]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=778>

2 OBSAH UČIVA O STAVBĚ SLOVA NA 1. STUPNI ZŠ, METODIKA

Učivo o stavbě slova má dát žákům povědomí o jednom ze způsobů, jak lze v češtině tvořit nová slova. Dřívější způsob výuky navozoval v žácích i učitelích dojem, že nová slova vznikají z kořene (slovního základu) tím, že jsou k němu připojovány předpony a přípony. Slovo *pralesní* by tedy bylo naráz vytvořeno z kořene *les* připojením předpony *pra-* a přípony *-ní*. Nová slova ovšem nevznikají z kořene, ale odvozují se ze slova již existujícího. (Čechová, 1998)

Žáci se začínají seznamovat s problematikou morfématiky už na první stupni základních škol. Učí se rozpoznat kořen, předpony a přípony. Tyto poznatky žáci prvního stupně poté využívají především v pravopise a vyjmenovaných slovech (slova příbuzná). (Tamtéž)

2.1 Předložka, předpona

S předložkami se žáci setkávají již od počátku čtení, učí se o nich, že ačkoli se píšou odděleně, čtou se společně s následujícím slovem jako jedno slovo. Oproti tomu předpona je část slova a píše se dohromady. Je tedy potřeba naučit se odlišovat, kdy se jedná o předložku a kdy o předponu. Žáky učíme, že mezi předložku a podstatné jméno lze vložit ještě další slovo. Mezi předponu a kořen slova už žádné další slovo vložit nelze.

1. Postup pro určení předložky:

a) Učitel se zeptá, zda ve spojení *bez maminky* je *bez* předložkou nebo předponou.

b) Žáci vyzkouší vložit další slovo: *bez krásné maminky*

c) Další slovo lze použít, *bez* je v tomto případě tedy předložkou.

2. Postup pro určení předpony:

a) Učitel se zeptá, zda ve slově *bezzubý* je *bez* předložkou nebo předponou.

b) Žáci vyzkouší mezi *bez* a *zubý* vložit další slovo.

c) Další slovo nelze vložit, *bez* je v tomto případě tedy předponou.

(Kosová, 2010)

2.2 Příbuzná slova

Žáci se s příbuznými slovy poprvé setkávají na prvním stupni ZŠ, je tedy potřeba jim vysvětlit, co slova příbuzná znamenají. Příbuzná slova poznáme podle toho, že mají společný kořen a také spolu významově souvisí. Vždy musí platit obě podmínky zároveň, abychom mohli tvrdit, že se jedná o příbuzná slova.⁴ Příbuzná slova vznikají odvozováním, tedy přidáváním, ubíráním či obměňováním předpon a přípon. Je nutné, aby žáci vnímali rozdíl mezi slovem příbuzným a tvarem slova, který vzniká ohýbáním. (Havlová, 1999)

Příbuzná slova můžeme vysvětlovat na řadě slov, která mají žáci napsané před sebou, např. *vodovod, vodnatý, podvodní, vodní, voda, vodník*. V každém slově zvýrazníme kořen slova *vod* a žáci tak vidí, že je společný pro všechna zmíněná slova. Zároveň si uvědomují, že všechna slova souvisí s vodou, i když mají odlišné významy.

2.3 Kořen, předpona, přípona, koncovka

Všechna česká slova dokážeme rozdělit na slova motivovaná a slova nemotivovaná, i když ve školách se tyto názvy často nepoužívají. V nauce o tvoření slov zkoumáme pouze slova motivovaná, u kterých můžeme rozlišit kořen a předponu, kořen a příponu nebo kořen a oba afixy či dva kořeny. Slova nemotivovaná obsahují pouze kořen, např. *les, step, led*. (Čechová, 1998)

Kořen je nejmenší společná část příbuzných slov a může fungovat jako samostatné slovo. Předpony přidáváme před kořen, přípony vkládáme za kořen a koncovka se vkládá za příponu. (Havlová, 1999)

Předpona může v češtině někdy samostatně existovat jako předložka, např. *bez, do, od, pod, nad, s* a někdy je to útvar nesamostatný, např. *vz-, roz-, vý-, pra-*. České slovo může mít předpon několik, ale nemusí mít předponu žádnou. Pro žáky je zpravidla snadnější poznat předpony než přípony, hranice mezi předložkou a kořenem bývá jasná. Předponami se tvoří především nová slovesa a žáci často chybují v tom, že slova jako např. *výhra* nebo *odkaz* považují za odvozeniny podstatných jmen (*hra, kaz*), ve skutečnosti se ale jedná o odvozeniny sloves (*vyhrát, odkázat*). (Čechová, 1998)

Přípona nemá v českém jazyce samostatnou existenci, je tedy vždy vázána na slovo. Vyskytuje se v základní podobě, některé přípony však mají více podob a význam utvořených slov je stejný, např. *-ěčko/-íčko- srdéčko/srdíčko*. Existují dvě varianty

⁴ *Moje čeština: Čeština nemusí být nuda* [online]. 2013 [cit. 2019-01-12]. Dostupné z: <https://www.mojecestina.cz/article/2013100502-tvar-slova-nebo-pribuzne-slovo>

přípon, varianta vázaná a varianta volná. V případě varianty volné nezávisí užití přípon na hláskovém složení slova, naopak u variant vázaných užití na hláskovém složení písmen závisí, např. vázaná varianta koncovky *-ský* je *-cký* u slov, jejichž základ končí na *k* nebo *c* (úředník – úřednický, letec – letecký). (Havlová, 1999)

Žáci ve škole mívají obtíže určit příponu u slov jako zahradnický a zahradnictví nebo řeznický a řeznictví, v nichž jde o odvozování příponami *-ský*, *-ství*. Souhláska *k* na konci základového slova (zahradník, řezník) splývá s počáteční souhláskou *s*, která je v obou příponách a mění se tedy v *c*. Je potřeba žáky upozornit, že je chybné za příponu považovat pouze *-ký* a *-ství*, příponami jsou totiž celé části *-cký* a *-ctví*. Stejně tak je to i u přípony *-ctvo*, která je variantou přípony *-stvo* (např. ptactvo).

Zvláštní pozornost si zaslouží také slova jako ruský, český, která jsou utvořena příponou *-ský*. Ve slovech ale dochází ke zjednodušení (místo dvou *s* je jen jedno a místo skupiny *sš* je jen *š*). (Čechová, 1998)

Žáky nejprve učíme ve slově rozpoznat kořen. Ten je na základních školách chápán jako část slova, která zbyde po oddělení přípon (včetně koncovek) a předpon. Žáci jmenují slova příbuzná a tu část slova, která je společná pro všechny, označí jako kořen. Část slova před kořenem (pokud existuje) označujeme jako předponu nebo předponovou část. Část slova, která zůstává za kořenem (pokud existuje), se označuje jako příponová část. Časem, když žáci naberou více zkušeností, dokáží udělat analýzu slov na základě podobnosti s jinými slovy téhož typu (pří–hod–a, pří–rod–a). Dokud tyto zkušenosti nemají, je těžké očekávat, že dokážou analýzu udělat správně – především analýzu některých přípon. Výzkumy ukázaly, že děti často chybují v tom, že se drží slabik. Slova tedy analyzují chybně, např. místo ná–hod–a označí ná–hoda a místo pří–čin–a napíší pří–čina. Pro snadnější pochopení problematiky morfemického rozboru je vhodné pracovat se základovými slovy, dítě tak lépe pochopí, jak slovo vznikalo, a snadněji určí předpony a přípony. (Čechová, 1998)

U procvičování látky k postupujeme od lehčích slov po ta těžší. Nejprve volíme slova s jednou předponou, nebo příponou, potom slova, která obsahují jak předponu, tak příponu. Teprve poté volíme k rozboru slova, která obsahují více předpon nebo přípon, případně více kořenů. Žáci se také po osvojení základního rozboru na kořen, předponu a příponovou část, učí u slova určit také koncovku. Učíme je, že koncovka je část slova, která se při ohýbání obměňuje, např. letadl–o, letadl–a, letadl–u nebo kreslí–m, kreslí–š, kreslí–me. (Čechová, 1998)

2.4 Předpona s-, z-, vz-

Tyto předpony bývají problematické kvůli tomu, že při vyslovování splývají. Existují však pravidla pro to, kterou předponu v daném slově použít.

Předpona s– (se–)

Předponu s– píšeme u slov, která

- a) vyjadřují směr dohromady (např. schůze, sběr, sbalit, spojit, spočítat, stlačit),
- b) vyjadřují směr dolů (např. spadnout, skočit, strhnout, seskočit, shlédnout, skácet),
- c) vyjadřují směr z povrchu pryč (např. stírat, sfouknout, seškrábnout, smést, smazat),
- d) jsou ustálena pravidlem (např. sbohem, spáchat, skonat, sleva spropitné, stěžovat, strávit, sdělit, stýskat, spotřebovat, schválit).

Předpona z– (ze–)

Předponu z– píšeme u slov, která

- a) vyjadřují změnu stavu (např. zčervenat, ztloustnout, zlenivět, zkapalnět, zesměšnit),
- b) vyjadřují dokončení děje nebo činnosti a jejich výsledek (např. zkazit, zvadnout, zkritizovat, zradit),
- c) jsou ustálena pravidlem (např. zkoumat, zblízka, ztratit, zkoušet, zpívat, zpytovat, zřídit, zpověď, způsob).

Předpona vz– (vze–)

Předponu vz– píšeme u slov, která

- a) vyjadřují směr vzhůru (např. vzlétnout, vzchopit, vzpřímený),
- b) jsou ustálena pravidlem (např. vztah, vzpomínat).⁵

Metodika

Žáci procvičují každou předponu zvlášť. Po osvojení pravidel pro danou předponu procvičují učivo na příkladech. U zadaného slova, určí správné pravidlo, které je potřeba aplikovat. Slova je potřeba zadávat tak, aby žáci znali významové souvislosti, tedy ve slovních spojeních nebo ve větách. Některá slova lze napsat s předponami s– i z–, avšak význam slova je jiný.

Určení správné předpony tedy probíhá takto:

- a) **Zadání:** *Dívky –bíraly jahody.*
 - Žáci určí, že sloveso sbírat vyjadřuje směr dohromady – dívky dávaly jahody dohromady např. do misky.
 - Směr dohromady znamená použití předpony s–.
 - Žáci správně doplní předponu s–: *Dívky sbíraly jahody.*
- b) **Zadání:** *Květina –vadla.*

⁵ O češtině: Český jazyk od A až do Z. www.ocestine.cz [online]. [cit. 2019–01–23]. Dostupné z: <https://www.ocestine.cz/gramatika/predpony-s-z-a-vz/>

– Žáci určí, že sloveso zvadnout vyjadřuje dokončení děje – květinu nikdo nezaléval, proto vadla, až úplně zvadla.

– Dokončení děje znamená použití předpony z–.

– Žáci správně doplní předponu z–: *Květina zvadla.*

c) *Zadání: Hleděl –hůru do koruny stromu.*

– Žáci určí, že slovo vzhůru vyjadřuje směr nahoru.

– Směr nahoru znamená použití předpony vz–.

– Žáci správně doplní předponu vz–: *Hleděl vzhůru do koruny stromu.*

Žáky je potřeba upozornit na skutečnost, že některá slova lze napsat jak s předponou s–, tak s předponou z–, a vysvětlit si společně, jaký je význam takových slov. Mezi problémové dvojice slov můžeme zařadit např. tyto:

- svolat (schůzku) X zvolat (vykřiknout),
- stěžovat si (na někoho) X ztěžovat (dělat těžším),
- sbít (k sobě) X zbít (někoho),
- spravit (opravit) X zpravit (informovat),
- smotat (stočit) X zmotat (poplést),
- shlédnout (ze shora dolů) X zhlédnout (film),
- smazat (tabuli) X zmazat (zašpinit),
- směnit (vyměnit) X změnit (provést změnu),
- svrhnout (zbavit vlády) X zvrhnout (převrhnout).

Těmto dvojicím je potřeba věnovat při výuce zvláštní pozornost.⁶

2.5 Přípona –ský, –cký, –ští, –čtí

Přípona –ský je používána u přídavných jmen v čísle jednotném, **přípona –ští** je její variantou v množném čísle. Příponu přidáváme za kořenový morfém, např. Plzeň – plzeňský (tvar jednotného čísla) a plzeňští (množné číslo).

Při odvozování pomocí přípony –ský (–ští) mohou nastat tři situace:

- a) V kořeni nedochází ke změně, přípona je ke kořeni připojena (např. Krkonoše – krkonošský, krkonošští; Francouz – francouzský, francouzští; Přelouč – přeloučský, přeloučští).
- b) V případě, že kořen slova je zakončen na h, g, ch, mění se tyto hlásky podle následujících pravidel:
 - koncové h se mění na ž (např. Praha – pražský, pražští),

⁶ *Učirna* [online]. [cit. 2019–02–04]. Dostupné z: http://www.ucirna.cz/cestina/predpony_s_z_vz.php

- koncové g se mění na ž (např. Kongo – konžský, konžští),
 - koncové ch se mění na š (např. valach – valašský, valašští)
- c) V případě, že kořen končí na s, jsou tyto hlásky po přidání přípony vypuštěny (např. Brandýs – brandýský, brandýští, Nová Ves – novoveský, novoveští). V českém jazyce neexistuje slovo (kromě citoslovcí), ve kterém by po sobě následovaly hlásky ss nebo sš.⁷

Přípona –cký je používána obdobně jako přípona –ský užívaná pro jednotné číslo a **přípona –čtí**, podobně jako –ští, pro číslo množné. Přidává se ke kořeni, který končí na c nebo k, a zároveň dochází k vypouštění těchto kořenových hlásek v odvozeném přídavném jméně, např. Liberec – liberecký, liberečtí, Olomouc – olomoucký, olomoučtí.

Žáci jsou seznámeni s teorií používání přípon –ský a –cký a své znalosti uplatňují při odvozování přídavných jmen. Nejprve se učí odvozovat slova, v jejichž kořeni nedochází k žádné změně, poté slova, v jejichž kořeni se mění hlásky nebo v nichž dochází k vypouštění. Tato slova bývají pro žáky problematická a často v nich chybují. Žáky učíme poučku, že v češtině neexistuje slovo, kde by po sobě následovalo ss nebo sš. Velmi důležitou součástí této látky je výslovnost, která komplikuje pravopis, protože většina souhláskových skupin se píše jinak, než se vyslovuje. Pravidla pro výslovnost jsou následující:

- a) Zdvojené souhlásky se vyslovují jako jedna (např. krkonošští [krkonoští]).
- b) Asimilace znělosti – tvoří-li skupinu hlásek jak znělé, tak neznělé souhlásky, řídí se výslovnost podle druhé souhlásky, tj. je-li druhá souhláska znělá, celá skupina se vyslovuje zněle a naopak (např. pražský [prašský]).⁸

2.6 Základové slovo, slovotvorný základ, slovotvorný prostředek

Základové slovo je takové slovo, ze kterého zkoumané slovo vzniklo. Ve slově základovém a ve slově zkoumaném je nutné, aby v hláskové stavbě obou slov byla shoda. Tato shoda může být úplná (ryba–rybka) nebo může být společná část obměněna (noha–nožička). Je také potřeba, aby v obou slovech byla také shoda významová: rybka je malá rybička, nožička je malá noha. (Čechová, 1998)

⁷ SVÍZELOVÁ, Martina. *Přídavná jména tvořená příponou –ský* [online]. [cit. 2019–02–07]. Dostupné z: www.gjszlin.cz/dumy/32/sada14/VY_32_INOVACE_14_CSVI16.pptx

⁸ *Pravopis přípon –ský, –ští* [online]. [cit. 2019–02–07]. Dostupné z: http://www.veravonkova-dejepis.wz.cz/sky,sti_zapis.pdf

Slovotvorný základ je společná část slova základového a slova odvozeného. Může být tvořen celým slovem (např. *film –filmový, lékař –lékařka*) nebo jen částí slova (*mladý –mladík, město –městský*). Část slova, kterou připojujeme ke slovotvornému základu, a tím tak tvoříme nové slovo, se nazývá **slovotvorný prostředek**. Ve slovotvorném základu může docházet k hláskovým změnám (např. *zpívat –zpěv, péci –pekař, kůň –koník*).⁹

Postup při slovotvorném rozboru:

- a) Hledáme slovo základové:
 - podle významové souvislosti (mlékárna je místo, kde se zpracovává mléko)
 - podle podobnosti hláskové stavby (mlékárna – mléko)
- b) Slovo základové porovnáme se slovem odvozeným a najdeme jejich společnou část (slovotvorný základ).
- c) Vše shrneme: Slovo mlékárna vzniklo ze základového slova mléko připojením přípony –árna. (Chýlová, 1998)

2.7 Skupiny hlásek bě/bje, vě/vje, pě

Pravopis těchto hláskových skupin bývá problematický proto, že se v psané formě liší, ale v mluveném projevu je jejich výslovnost stejná. Žáci se správný pravopis učí za pomoci stavby slova. Postup probíhá takto:

- a) Žák určí kořen slova.
- b) Začíná kořen na souhlásku j?
Pokud ano, píšeme skupinu hlásek bje/vje.

Pokud ne, píšeme skupinu hlásek bě/vě. (Vokšická, 2011)

Existují samozřejmě také slova, jejichž pravopis si žáci musí zapamatovat, např. objekt, objektiv, objem, objemný.

Skupinu pě píšeme vždy bez j, protože v češtině neexistuje předpona končící na p. (Mikulenková, 2008)

2.8 Skupina hlásek mě/mně

Obě skupiny hlásek vyslovujeme jedním způsobem: [mňe]. V základu slovu se píše vždy mě (např. měsíc, město). Na rozhraní částí slova se řídíme stavbou slova.

⁹ CHMELÍKOVÁ, Jana. Slovo tvorba. *Www.dumy.cz* [online]. [cit. 2019-01-23]. Dostupné z: <https://www.dumy.cz/stahnout/119125>

Skupinu mně píšeme tehdy, když je v jiném tvaru nebo ve slově příbuzném skupina mn (skromný – skromně, pomník – vzpomněl). **Skupinu mě** píšeme tehdy, když je v jiném tvaru nebo v příbuzném slově pouze m (soukromý – soukromě, rozumí – rozuměl). V koncovce podstatných jmen se zpravidla píše mě (v zimě, v domě).

Postup pro pravopis na rozhraní částí slov:

- a) Zadání: Nezapom_li jste deštník?
- b) Řekneme si jiný tvar slova nebo slovo příbuzné: zapomínat.
- c) Ve slově zapomínat slyšíme hlásku n – ve slově bude mně.
- d) Doplníme: Nezapomněli jste deštník? (Chýlová, 1998)

2.9 Zdvojené souhlásky na styku kořene a předpony nebo přípony

Pokud se ve slově potkají dvě stejné souhlásky na styku předpony a kořene (např. rozzuřený) nebo kořene a přípony (např. ranní), dochází k tzv. zdvojení souhlásek. Žákům musíme také objasnit správnou výslovnost takových slov, a to, že zdvojené souhlásky vyslovujeme obvykle jako jednu (např. rozzlobený [rozlobený]). Dvě souhlásky vyslovujeme pouze uvnitř slov složených (např. půllitr), v případě, že chceme odlišit význam slova od slova s jedinou souhláskou (např. nejjasnější a nejasnější) nebo v některých tvarech slov (např. v pecce). (Kosová, 2011)

Správný pravopis učíme žáky pomocí stavby slova – žák nejprve provede rozbor stavby slova, kde určí předponu, kořen a příponu. Zdvojená souhláska se ve slově píše, pokud nastane jedna z těchto možností:

- a) předpona končí na stejnou souhlásku, na kterou začíná kořen slova,
- b) přípona začíná na stejnou souhlásku, kterou končí kořen.

Je třeba upozornit žáky na to, že pokud kořen je zakončen souhláskou –n, pak dochází ke zdvojení v případě, že přidáváme přípony –ný, –ní. Obě n zůstávají také ve všech slovech odvozených. Žáci musí ale dát pozor na to, že přídavná jména utvořená od názvu zvířat mají koncovku –í, pokud je tedy kořen zakončen na –n, píšeme jen jedno –n– (např. kachní, sloní).

Žáky také učíme, že ve slovech, která jsou zakončena příponami –ík, –ice, –ina, je vždy jen jedno n (např. deník, vinice). (tamtéž)

2.10 Dělení slov na konci řádku

Poznatky o stavbě slova využíváme i při dělení slov na konci řádku. Slova na konci řádku dělíme podle slabik, není-li ale hranice slabik zřejmá řídíme

se stavbou slova. Někdy oddělujeme předponu (např. ne–spokojený), někdy příponu (např. dět –ský, hlav–ní). Některé souhláskové skupiny lze dělit různě (např. ses–stra i sest–ra). (Chýlová, 1998)

3 UČIVO V RVP ZV

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) vytváří závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů všech škol pro základní vzdělávání. Do České republiky byl RVP zaveden zákonem Školským zákonem č. 561/2004 Sb. Tento zákon byl novelizován v roce 2015 pod č. 82/2015.¹⁰

Přehled učiva, které by žáci měli zvládnout, je v RVP ZV definován jako očekávané výstupy. Očekávané výstupy jsou rozděleny zvlášť pro první a druhý stupeň a v rámci prvního stupně se dále dělí na dvě období: do prvního období spadají první až třetí třída, do druhého období potom třídy čtvrtá a pátá. Učivo o slovo tvorbě je uvedeno ve vzdělávací oblasti Jazyková výchova.

Očekávané výstupy pro 1. stupeň ZŠ – 1. období¹¹

1. Žák rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova, člení slova na hlásky, odlišuje dlouhé a krátké samohlásky. (ČJL–3–2–01)
2. Žák porovnává významy slov, zvláště slova opačného významu a slova významem souřadná, nadřazená a podřazená, vyhledá v textu slova příbuzná. (ČJL–3–2–02)
3. Žák porovnává a třídí slova podle zobecněného významu – děj, věc, okolnost, vlastnost. (ČJL–3–2–03)
4. Žák rozlišuje slovní druhy v základním tvaru ČJL. (ČJL–3–2–04)
5. Žák užívá v mluveném projevu správné gramatické tvary podstatných jmen, přídavných jmen a sloves. (ČJL–3–2–05)
6. Žák spojuje věty do jednodušších souvětí vhodnými spojkami a jinými spojovacími výrazy. (ČJL–3–2–06)
7. Žák rozlišuje v textu druhy vět podle postoje mluvčího a k jejich vytvoření volí vhodné jazykové i zvukové prostředky. (ČJL–3–2–07)
8. Žák odůvodňuje a píše správně: i/y po tvrdých a měkkých souhláskách i po obojetných souhláskách ve vyjmenovaných slovech; dě, tě, ně, ú/ů, bě, pě, vě, mě – mimo morfologický šev; velká písmena na začátku věty a v typických případech vlastních jmen osob, zvířat a místních pojmenování. (ČJL–3–2–08)

¹⁰ Rámcové vzdělávací programy. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2019–02–07]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/trvp>

¹¹ RVP ZV. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2019–02–07]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/41216_1_1

Můžeme si všimnout, že v první až třetí třídě se žáci seznamují s příbuznými slovy (viz. 2.očekávaný výstup), což velmi úzce souvisí s učivem o slovtvorbě, a malou souvislost lze nalézt také ve čtvrtém očekávaném výstupu. Při rozlišování slovních druhů se děti učí rozpoznávat předložky, což je užitečné pro odlišení předložek a předpon. Také osmý očekávaný výstup lze považovat za učivo týkající se slovtvorby, neboť v rámci vyjmenovaných slov se žáci setkávají s pojmy „příbuzné slovo“ a „předpona“.

Očekávané výstupy pro 1. stupeň ZŠ – 2. období¹²

1. Žák porovnává významy slov, zvláště slova stejného nebo podobného významu a slova vícevýznamová.(ČJL–5–2–01)
2. Žák rozlišuje ve slově kořen, část příponovou, předponovou a koncovku.(ČJL–5–2–02)
3. Žák určuje slovní druhy plnovýznamových slov a využívá je v gramaticky správných tvarech ve svém mluveném projevu.(ČJL–5–2–03)
4. Žák rozlišuje slova spisovná a jejich nespisovné tvary.(ČJL–5–2–04)
5. Žák vyhledává základní skladební dvojici a v neúplné základní skladební dvojici označuje základ věty.(ČJL–5–2–05)
6. Žák odlišuje větu jednoduchou a souvětí, vhodně změní větu jednoduchou v souvětí.(ČJL–5–2–06)
7. Žák užívá vhodných spojovacích výrazů, podle potřeby projevu je obměňuje.(ČJL–5–2–07)
8. Žák píše správně i/y ve slovech po obojetných souhláskách.(ČJL–5–2–08)
9. Žák zvládá základní příklady syntaktického pravopisu.(ČJL–5–2–09)

Ve 2. období je ve druhém výstupu přímo uvedeno základní učivo slovtvorby, a to rozeznat ve slově kořen, příponovou a předponovou část a koncovku. Souvislost s touto látkou bychom také mohli najít také v očekávaných výstupech č. 1 a 8. První očekávaný výstup uvádí, že žáci se učí o významech slov, což je užitečné znát pro určení základového slova a v některých případech lze tyto znalosti využít také u příbuzných slov (např. vodník a podvodník nejsou slova příbuzná, i když by se tak na první pohled mohla jevit). Osmý očekávaný výstup se týká pravopisu po obojetných

¹² RVP ZV. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2019–02–07]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/41216_1_1

souhláskách, tedy vyjmenovaných slov, s nimiž opět souvisí pojem „příbuzné slovo“ a „předpona“.

Očekávané výstupy na konci třetí třídy jsou doporučené a mají orientační funkci při sestavování učebních osnov ŠVP. Očekávané výstupy na konci páté třídy jsou naopak závazné a musí být dodrženy. Učivo související s morfematikou, které by měl mít osvojené každý žák, který přechází na druhý stupeň, lze dle RVP ZV shrnout takto:

- slovní zásoba a tvoření slov: význam slov, stavba slova (kořen, část předponová, část příponová, koncovka),
- pravopis: základy morfologického pravopisu (koncovky podstatných a přídavných jmen).

Minimální požadavky na základní vzdělání jsou určovány standardy RVP ZV a mají pomáhat učitelům a školám při naplňování cílů vzdělávání stanovených v RVP ZV. Standardy vycházejí z očekávaných výstupů pro 2. období v RVP ZV, tyto výstupy konkretizují pomoví tzv. indikátorů a doplňují o ilustrativní úlohy.¹³

Očekávaný výstup: Žák rozlišuje ve slově kořen, část příponovou, předponovou a koncovku. (ČJL–5–2–02)

1. indikátor: Žák rozliší, v kterých případech se jedná o slova příbuzná a v kterých o tvary téhož slova.

Ilustrativní příklad: Roztříd' uvedená slova na dvě skupiny tak, aby v jedné byly pouze tvary slova les a ve druhé slova s tímto slovem příbuzná:

lesník, lesa, zalesnit, lesní, lesu, prales, lesem, polesí

slova příbuzná se slovem les: _____

tvary slova les: _____

2. indikátor: Žák rozliší, která slova jsou příbuzná se zadaným slovem.

Ilustrativní příklad: Český jazyk je náš jazyk národní.

Které z následujících slov není příbuzné se slovem český?

a) čeština b) Česko c) Čech d) česat

3. indikátor: Žák určí kořen slova, část příponovou a předponovou.

Ilustrativní příklad: Proved' rozbor stavby slova nevýslovně.

4. indikátor: Žák k danému slovu uvede slova příbuzná.¹⁴

¹³ Standardy RVP ZV. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2019–02–12]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/zarazeni-standardu-do-rvp-zv>

¹⁴ Standardy. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2019–02–12]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=67488&view=9832>

4 STAVBA SLOVA V UČEBNICÍCH 3. ROČNÍKU

Ve 3. ročníku ZŠ se žáci poprvé začínají seznamovat s učivem stavby slova. K porovnání učebnic byly použity učebnice z těchto nakladatelství: SPN, Fraus, Fortuna, Alter, Prodos, Nová škola a Didaktis.

4.1 Učebnice ze Státního pedagogického nakladatelství (SPN)

V učebnici (SPN, 2008) je učivo o stavbě slova zařazeno do kapitoly Tvary slov a slova příbuzná. Žáci se poprvé setkávají s pojmy **příbuzné slovo** a **kořen**. Učí se, že slova, která spolu významově souvisí, jsou slova příbuzná, a ta část, která se v nich opakuje, je kořen. Jsou také upozorněni na to, že různé tvary jediného slova označují vždy stejnou věc.

V učebnici se žáci také setkávají s vyjmenovanými slovy, v rámci kterých pracují se slovy příbuznými, a ve vyjmenovaných slovech po V se setkávají s pojmem předpona. Definici předpony ale v učebnici nenajdeme.

4.2 Učebnice z nakladatelství Fraus

V učebnici (Fraus, 2009) je učivu věnována jedna kapitola. Žáci se seznamují s pojmy **příbuzné slovo** (slova, která spolu souvisejí a mají společnou část) a **kořen** (nejmenší společná část příbuzných slov). Seznamují se také s **předponovou** a **příponovou částí**. Jsou informováni, že předponová část obsahuje jednu či více předpon a stojí před kořenem, příponová část obsahuje jednu či více přípon a stojí za kořenem a že předpony a přípony obvykle mění význam slova. Je zde také zmíněna koncovka – žáci se učí, že bývá na konci příponové části.

Žáci se také učí vyjmenovaná slova, kde pracují s tvary slov a příbuznými slovy, v rámci vyjmenovaných slov po V se setkávají s předponou vy-/vý-.

4.3 Učebnice z nakladatelství Fortuna

V učebnici (Fortuna, 2000) je učivu věnována kapitola s názvem Slova příbuzná. **Slova příbuzná** jsou zde přirovnávána k rodině – my jsme příbuzní, jmenujeme se Dvořákovi, máme něco společného. Žáci se také učí, že společná část příbuzných slov se nazývá **kořen**.

Žáci se dále učí vyjmenovaná slova, v rámci kterých se setkávají s předponou vy-/vý- a pracují s příbuznými slovy.

4.4 Učebnice z nakladatelství Alter

V učebnici (Alter, 2010) v rámci kapitoly Stavba slova se žáci učí, že **příbuzná slova** mají společný kořen a jsou si blízká svým významem a **kořen** je společná část příbuzných slov. Učí se také na příkladech označovat **předponovou** a **příponovou část**.

Žáci se také, stejně jako v předchozích učebnicích pro 3. ročník, učí vyjmenovaná slova a pracují se slovy příbuznými a s předponou vy-/vý-.

4.5 Učebnice z nakladatelství Nová škola

V učebnici (Nová škola, 1999) je učivu věnovaná jedna strana, kde se žáci dozvídají, že **slova příbuzná** jsou slova, která mají společnou část – **kořen**, a jejich významy spolu souvisí.

Žáci se učí vyjmenovaná slova a pracují s jejich slovy příbuznými a se slovy s předponou vy-/vý-.

4.6 Učebnice z nakladatelství Didaktis

V učebnici (Didaktis, 2004) je stavba slova vysvětlena pomocí kostek lega, které spojujeme a tvoříme tak nová slova. Žáci se setkávají s pojmy **kořen**, **příbuzná slova**, **předponová** a **příponová část**. Definice a poučky jsou zobrazeny v textových bublinách u postav, které si hrají s legem.

Žáci se dále učí vyjmenovaná slova a s nimi související příbuzná slova a slova s předponou vy- a vý-.

4.7 Učebnice z nakladatelství Prodos

V učebnici (Prodos, 2004) se žáci učí, že **slova příbuzná** mají blízké významy a jejich společné části říkáme **kořen**.

Žáci se dále učí vyjmenovaná slova, pracují s předponou vy-/vý- a s příbuznými slovy.

4.8 Srovnání učebnic

V učebnicích pro 3. ročník se žáci poprvé setkávají s učivem o stavbě slova. Ve všech zkoumaných učebnicích se žáci seznamují s pojmy kořen a příbuzné slovo, v učebnicích nakladatelství Fraus, Alter a Didaktis se navíc učí vyznačovat předponovou a příponovou část. V učebnici nakladatelství Fraus je navíc zmíněna ještě koncovka jako část příponové části.

V rámci učiva 3. ročníku jsou také ve všech učebnicích probírána vyjmenovaná slova, při kterých žáci opět pracují se slovy příbuznými, a v případě vyjmenovaných slov po V také s předponou vy-/vý-.

5 STAVBA SLOVA V UČEBNICÍCH 4. ROČNÍKU

K porovnání učebnic 4. ročníku ZŠ byly použity učebnice z těchto nakladatelství: SPN, Fraus, Fortuna, Alter, Prodos, Nová škola a Didaktis.

5.1 Učebnice ze Státního pedagogického nakladatelství (SPN)

V učebnici (SPN, 2000) je stavbě slova věnována celá jedna kapitola s názvem Nauka o slově a pravopis. Žáci jsou seznámeni se **slovy příbuznými**, s pojmy **kořen**, **příponová část** a **předponová část**. Ke každému z těchto pojmů je v učebnici uvedena krátká jasná definice.

Kořen je v učebnici označen jako společná část u příbuzných slov a žáci se dále dozvídají, že vedle kořene může mít slovo také předponovou část (která může být tvořena jednou předponou nebo více předponami) nebo příponovou část (která může být tvořena jednou příponou nebo více příponami). Pro žáky je zde také uvedena informace, že rozlišování přípon je náplní učiva 5. třídy.

Na konci kapitoly je ještě jedna poučka, která žáky informuje o tom, že v některých příbuzných slovech bývá kořen obměněn, např. ve slovech hravý – hrát, vysoko – povyšovat atd.

V podkapitole O některých předponách a předložkách je žákům vysvětlen rozdíl mezi předponami a předložkami. Předpony jsou definovány jako části slova, které se píše dohromady se slovem, a předložky jsou definovány jako samostatné slovo, které se píše zvlášť. Žáci se v této podkapitole také seznamují se základními předponami od–, nad–, pod–, před–, bez–, roz–, ob– a v– a skupinou hlásek bě/bje, vě/vje a pě.

Definice jsou v učebnici ohraničeny červenou tabulkou a důležité pojmy jsou navíc vyznačeny tučným písmem.

5.2 Učebnice z nakladatelství Fraus

V učebnici (Fraus, 2010) je učivo o stavbě slova zařazeno v rámci opakování ze 3. ročníku. Učivu jsou věnovány dvě stránky, na nichž mají žáci různá cvičení. Definice kořene, předponové části a příponové části chybí, k příbuzným slovům je zde poznámka, že mají nejen stejný kořen, ale také jejich významy spolu souvisejí. Pro žáky je zde také poučka o tom, že v kořenu příbuzných slov se někdy mohou měnit hlásky. Jedna úloha má dvě části, z nichž ta druhá je označena jako obtížná – jedná se o určování koncovek v podstatných jménech.

Dále se v učebnici nachází několik cvičení na **rozpoznání předložek a předpon** a pod symbolem poučky je žákům vysvětlen rozdíl. Předložky jsou definovány jako samostatná slova, která se obvykle pojí s podstatnými jmény, a vždy je píšeme zvlášť. Předpony nejsou samostatné slovo, jsou to jen části slova před kořenem. Žáci se učí, že mezi předložkou a skloňované slovo můžeme obvykle vložit další slovo.

Poučky jsou v celé učebnici viditelně označeny symbolem a jsou barevně ohraničené nebo vybarvené.

5.3 Učebnice z nakladatelství Fortuna

Učebnice z nakladatelství Fortuna má dva díly, učivo o stavbě slova najdeme v prvním díle (1996).

V podkapitole Stavba slova se žáci učí, že slovo může mít tři části – **část předponovou, kořen, část příponovou**. Slova mohou mít část předponovou a kořen, kořen a část příponovou, jen kořen nebo všechny tři části. Těmito informacemi teoretická část končí a následuje část procvičovací.

Podkapitola Slova s předponami se zabývá **rozdílem mezi předponami a předložkami** (jejich rozdílem). Zvlášť se potom učebnice ještě zmiňuje o **předponách končících na –d** (před–, nad–, pod–, od) a **na –z** (roz–, bez–), o **předponách ob–, v–**. Tyto předpony jsou problematické, protože by žáci mohli v písemném projevu zaměnit jejich koncovou hlásku. Žáci se také seznamují s pravopisem hláskových skupin bě/bje, vě/vje, pě.

Důležité a nové informace jsou ohraničeny modrým rámečkem. Na konci celé kapitoly je souhrn, ve kterém je přehledně shrnuté probrané učivo, a kapitolu ukončuje podkapitola s názvem Umíš?, ve které je několik cvičení ke zopakování učiva.

5.4 Učebnice z nakladatelství Alter

V učebnici (Alter, 1996) je učivu věnována kapitola s názvem Stavba slov. V učebnici je učivo o stavbě slova propojeno s učivem o tvoření slov a žáci se dozvídají, že nové slovo lze utvořit tak, že připojujeme nebo obměňujeme přípony a předpony. Na rozdíl od předchozích učebnic žáci poznávají **koncovky** a učí se, že koncovky nemění význam slova, ale pouze jeho tvar.

V kapitole je nejprve několik cvičení, po kterých následuje rámeček Zopakujte si, ve kterém žáci na základě dosažených znalostí sami dokončují důležité definice, do kterých doplňují chybějící slova, např.:

Slovům, která mají společný kořen a jsou si blízká i významem, říkáme

Část slova za kořenem, která mění význam slova, se jmenuje

V učebnici se dále žáci zabývají rozdílem mezi **tvarově stejnými předponami a předložkami** a některými dalšími předponami, stejně jako v předchozích učebnicích. Navíc je zde zmínka a **předponách vy-** a **vý-**, které jsou důležité z pravopisného hlediska.

V rámci cvičení, v němž žáci rozlišují **tvary téhož slova a slova příbuzná**, je zmíněna také koncovka a v následujícím cvičení ji žáci také označují ve slovech.

Mezi cvičeními se nacházejí růžové rámečky Zapamatujte si, ve kterých jsou shrnuty nejdůležitější informace. Mezi cvičeními se také občas nacházejí metodické poznámky pro učitele. V této kapitole je informace, že na prvním stupni ZŠ není cílem výuky určovat slova základová a slovotvorný základ a že koncovky žáci vyznačují pouze při skloňování (koncovky pádové) a časování (koncovky osobní).

Na konci učebnice se nachází kartičky s přehledy učiva. Mezi kartičkami není kartička o stavbě slov, nachází se tam ale kartička Tvoření slov (odvozováním a skládáním).

5.5 Učebnice z nakladatelství Nová škola

V učebnici (Nová škola, 1999) je učivu věnována jedna kapitola. Stavba slova je přirovnána ke stavbě domu – dům je postaven z cihel a slovo je také složeno ze stavebních částí. Žáci se zde setkávají s **kořenem, předponou a částí příponovou**. Koncovky nejsou zmíněné. Dále se žáci učí o rozdílu mezi **stejně znějícími předložkami a předponami**. Je zde uvedena metodická pomůcka, že mezi předložku a jméno lze vložit jiné slovo. Stejně jako v dalších učebnicích se žáci seznamují s některými předponami (a předložkami) a **hláskovými skupinami bě/bje, vě/vje, pě**, ale navíc je zde ještě stránka věnovaná **zdvojeným souhláskám**, které se vedle sebe objeví v případě, že předpona končí na stejnou hlásku, kterou začíná kořen.

Definice se nacházejí ve žlutě vybarveném rámečku, a jsou proto k povšimnutí na první pohled. Na závěr kapitoly o stavbě slova je zařazeno opakování.

5.6 Učebnice z nakladatelství Didaktis

Učivo v učebnici (Didaktis, 2005) je zpracované v kapitole Nauka o slově. Kapitola se věnuje **stavbě slova, zvukově podobným předponám a předložkám**, některým dalším předponám a **hláskovým skupinám bě/bje, vě/vje, pě**, podobně jako v ostatních učebnicích. Žák se zde seznamuje pouze s **příponovou částí**, koncovky učebnice nezmiňuje.

Na každé stránce v učebnici je ilustrace k textu a kreslené postavy k žákům promlouvají pomocí textových bublin. V některých bublinách jsou poučky a definice, v jiných zadání některých úkolů. Na konci učebnice je zařazeno závěrečné opakování.

5.7 Učebnice z nakladatelství Prodos

V učebnici (Prodos, 2008) je učivo zařazeno v kapitole O slovech. Žáci se učí, že **slova příbuzná** mají blízké významy a jejich společné části říkáme **kořen**. Před kořenem mohou být **předpony** (jedna i více) a za kořenem **příponová část**, která může obsahovat i více přípon. Stavba slova je naznačena v tabulce, kde je předpona označena zeleně, přípona modře a kořen je černý. Žáci jsou informováni, že předpona obměňuje význam slova, ale nemění slovní druh. Příponová část také obměňuje význam slova, ale také může změnit slovní druh.

Dále se žáci zabývají problematikou předložek a předpon. Jsou seznámeni s **rozdílem mezi předložkou a předponou** a dále se věnují předponám **od–, nad–, pod–, před– a roz–, od–**. Žáci se dozvídají, že pokud připojíme předponu ke slovu, které začíná na písmeno ú, zůstává ve slově ú.

V učivu je ještě zahrnutý **pravopis a výslovnost hláskových skupin bě/bje, vě/vje, pě a mě/mně**. Žákům je vysvětleno, že pokud kořen slova začíná na písmeno j, píšeme skupinu bje/vje, a protože v češtině neexistuje předpona končící na p, skupina pě má pouze jeden možný tvar.

Poučky jsou v učebnici zvýrazněny žlutou barvou, jsou tedy patrné na první pohled. Důležité pojmy jsou navíc napsané tučně. Na poslední dvojstraně v učebnici je shrnutí učiva, kde je stručně zařazena i problematika stavby slova.

5.8 Srovnání učebnic

Všechny učebnice jsou si obsahově velmi podobné, najdeme v nich důležité definice a poučky, cvičení. Učebnice jsou velmi přehledné, důležité informace jsou od ostatních informací odděleny barevně. Všechny učebnice jsou ilustrované.

Ve všech porovnávaných učebnicích je učivo o stavbě zařazeno na začátku jako nová látka, pouze v učebnici od nakladatelství Fraus se jedná o opakování ze 3. ročníku.

Ve všech učebnicích se žáci seznamují s termíny kořen, předponová část a příponová část, v učebnicích nakladatelství Alter a Fraus se žáci navíc učí rozpoznávat koncovky. V učebnici nakladatelství Fraus a Didaktis jsou žáci také upozorněni na to, že hlásky v kořeni se mohou měnit.

Ve všech učebnicích se žáci učí o příbuzných slovech, ale pouze v učebnici nakladatelství Alter se je učí odlišovat od tvarů slov.

Žáci se také v učebnicích alespoň okrajově setkávají s hláskovými skupinami bč/bje, vě/vje, pě, v učebnicích nakladatelství Nová škola, SPN a Didaktis je této problematice věnováno více prostoru.

V učebnici nakladatelství Nová škola jsou do učiva zařazeny zdvojené souhlásky.

V učebnicích nakladatelství Didaktis a SPN jsou některá slova se zdvojenou souhláskou uvedena k zapamatování společně s příklady slov, kdy se uprostřed slova píše **ú** (např. bezúčelně).

6 STAVBA SLOVA V UČEBNICÍCH 5. ROČNÍKU

K porovnání učebnic 5. ročníku ZŠ byly použity učebnice z těchto nakladatelství: SPN, Fraus, Fortuna, Alter, Prodos, Nová škola a Didaktis.

6.1 Učebnice ze Státního pedagogického nakladatelství (SPN)

Učebnice (SPN, 1996) žákům nejprve připomíná učivo ze 4. ročníku a v rámci opakování jsou žákům předávány také nové informace. Žáci rozlišují různé tvary slova od slov příbuzných a jsou upozorněni, že v některých příbuzných slovech může být kořen slova obměněn. Žáci se dále podrobněji věnují příponové části a učí se rozpoznávat koncovky pádové a osobní – koncovky se mění v různých tvarech slova. Učebnice dále přináší nové pojmy, a to **základové slovo** a **slovotvorný základ**. Základové slovo je definováno jako slovo, ze kterého se tvoří nové slovo, a část základového slova, kterou přejímá slovo odvozené, je slovotvorný základ. V rámci tohoto učiva jsou žáci upozorněni také na **dělení slov na konci řádku**. V učebnici ještě najdeme **souhláskové skupiny na styku předpony nebo přípony a kořene slova** a žáci jsou upozorněni na zdvojené z v případě, že předpona končí touto hláskou a kořen jí začíná. Žáci se nově seznamují s pravopisem **předpon s–, z– a vz–**. Učí se, že předpona vz– vyjadřuje směr vzhůru, předpona s– vyjadřuje pohyb shora dolů, směr dohromady nebo z povrchu pryč a předpona z– se píše v ostatních případech. V učebnici není upozornění na dvojice slov, které se liší pouze předponou s– a z–, a nejsou zde ani uvedeny příklady slov, jejichž pravopis je třeba si pamatovat.

Žáci se také zabývají pravopisem skupin **bě/bje a vě/vje**. Učí se, že skupina bje nebo vje se používá pouze tam, pokud kořen slova začíná na je–. V ostatních případech se používá skupina bě nebo vě. Skupina pě má pouze jednu variantu.

Dalším učivem je psaní **přípon –ný a –ní**, které bývají problematické kvůli tomu, že pokud kořen slova končí na –n, pak je n po přidání přípony zdvojené. Žáci jsou informováni i o **příponách –ice a –ík**, protože u podstatných jmen s touto příponou píšeme jen jedno n, a o **koncovce –í**, která se objevuje u přídavných jmen utvořených od názvu zvířat. Poslední probíranou látkou je učivo o odvozování přídavných jmen pomocí **přípon –ský a –ští**. Žáci jsou poučeni o správném pravopise, i o správné výslovnosti.

Poučky a definice jsou v učebnici odlišeny od zbytku textu tím, že jsou po levé straně označeny svislou modrou čarou.

6.2 Učebnice z nakladatelství Fraus

V rámci opakování z předchozích ročníků jsou v učebnici (Fraus, 2011) zařazena různá cvičení, ale žáci se také učí nové věci. Seznamují se s těmito pojmy: **základové slovo** (které je zde definováno jako slovo, ze kterého bylo utvořeno jiné slovo), **slovotvorný základ** (část slova, kterou má základové slovo shodnou se slovem nově vytvořeným), **slovotvorný prostředek** (část, která se liší – obvykle předpona nebo přípona) a **prvotní slovo** (slovo, které není odvozeno z jiného slova). Učí se také rozdíl mezi **slovotvorným rozbořem** a **rozbořem stavby slova**.

Další novou látkou je **zdvojování souhlásek** v případě, že se ve slově setkají dvě stejné souhlásky na styku předpony a kořene nebo kořene a přípony. Teorie je doplněna o správnou výslovnost zdvojených souhlásek. Žáci jsou informováni, že přídavná jména vytvořená od názvu zvířat mají koncovku –í, proto se píše pouze jedno –n– v případě, že kořen končí na n, a také že ve slovech s příponami –ík, –ice a –ina se píše pouze jedno n.

Žáci se seznamují s pravopisem skupiny hlásek **mně a mě** a učí se, že tam, kde je součástí stavby slova souhláska n, píšeme mně, a tam, kde je součástí stavby slova souhláska m, píšeme mě. Zvláště jsou upozorněni na slovo tamější, které je utvořeno z příslovce tam.

Dále se žáci učí o hláskových skupinách, které se jinak vyslovují a jinak píší. **Skupiny –ts– a –ds–** se vyslovují jako [c] a **skupiny –tš– a –dš–** jako [č].

V učebnici je také seznámení s příponovými částmi odvozených přídavných jmen – příponová část odvozeného slova bývá různá a někdy dochází i ke změně souhlásky v kořeni (tzv. měkčení). Je zde informace, že toto učivo bude podrobněji probíráno ve vyšších ročnících.

Jako poslední se žáci učí správný **pravopis předpon s– a z–**. Každá z předpon je uvedena poučkou, kdy se používá, a pod ní jsou uvedeny příklady slov, jejichž pravopis nelze odůvodnit a je tedy nutno si je pamatovat. Žáci v učebnici také najdou tabulku vybraných slov, která ukazuje, že některá slova lze napsat s předponami z– i s–, ale význam takových slov se potom liší.

Všechny důležité informace jako poučky a definice jsou v učebnici ohraničeny oranžovým rámečkem nebo jsou oranžově podbarveny a jsou označeny symbolem „poučka“. Doplňující informace, které by žáky mohly zajímat, jsou umístěné na okraji strany a jsou ohraničené zeleně.

6.3 Učebnice z nakladatelství Fortuna

Učebnice z nakladatelství Fortuna má dva díly, učivo o stavbě slova najdeme pouze v prvním díle (1998). Žáci nejprve plní několik cvičení jako opakování a poté se nově věnují **pravopisu předpon s-, z- a vz-**. Učí se, že o pravopisu těchto předpon obvykle rozhoduje význam. Pomocí šipek (se slovním komentářem) mají naznačenou poučku používání jednotlivých předpon a v rámečku je uvedeno několik slov, které je třeba si pamatovat. V rámci cvičení se žáci také seznámí se slovy, která jsou odlišná pouze předponou, a jejich význam je rozdílný.

Další podkapitola se věnuje tvoření slov a žáci se učí nové pojmy: **slovo základové** (ke slovu odvozenému je to slovo vždy nejbližší a příbuzné) a **slovotvorný základ** (společná část slova odvozeného a základového). Žáci se také učí rozlišovat **různé tvary slov** a slova příbuzná a poznávají **koncovky pádové, osobní a infinitivní**.

Další podkapitola se zabývá **změnou hlásek při odvozování**, kde se žáci učí, jak se mohou změnit souhlásky a samohlásky ve slovotvorném základu. Ke každému případu mají vypsané příklady. Učebnice jim také připomíná, že při psaní znělých a neznělých hlásek na konci a uvnitř slova se řídíme slovem příbuzným nebo jiným tarem téhož slova. Dále se žáci zabývají **skupinami hlásek –ts– a –ds–**, které ve výslovnosti splývají v [c], a učí se odvozovat přídavná jména pomocí **přípon –ský a -cký**. Zabývají se dále **zdvojenými souhláskami** a jejich správnou výslovností. Žáci jsou také upozorněni na pravopis slov s **příponami –ený, –ík, –ičko, –ice, –ina** a na **přídavná jména s koncovkou –í** odvozená od názvu zvířat. Věnují se pravopisu **skupiny mě/mně** a učivo je zakončené teorií **dělení slov na konci řádku**, protože někdy je třeba při dělení řídit se nejen slabikami, ale také stavbou slov.

Na konci kapitoly je vždy souhrn, v němž se shrnuté učivo této kapitoly, a opakování s názvem Umíš?, kde se nachází opakovací cvičení pro žáky. Některé důležité informace jsou označeny modrým rámečkem, ale většina z nich je označena pouze tučným písmem. Na první pohled nejsou tyto informace patrné.

6.4 Učebnice z nakladatelství Alter

Učivo je v učebnici (Alter, 1996) vyhrazena první kapitola s názvem Stavba slova. Nejprve si žáci zopakují to, co již znají ze 4. ročníku, a poté se věnují novému učivu. Žáci se seznamují s pojmem **slovo základové a slovotvorný základ**, který je definovaný jako část, kterou má slovo odvozené společnou se slovem základovým. Slovo základové je zde vysvětleno pomocí odvozených slov – slovo bylinářka bylo

odvozeno od základového slova bylina, slovo rostlinka bylo odvozeno od základového slova rostlina.

V rámci učiva o slovotvorném základu se v učebnici také nachází poučka o pravopisu **ú**, kde se žáci dozvídají, že **ú** se mimo jiné píše také uprostřed slov po předponách.

Dále se v kapitole žáci věnují příbuzným slovům, předponám roz– a bez–, předponám od–, nad–, pod– a před–, předponám ob– a v–, což je pro ně převážně opakování. Nově se žáci učí o slovech se **zdvojenými souhláskami** po předponách roz– a bez–. Žáci jsou také informováni o tom, jak správně **rozdělovat slova** na konci řádku – slova se dělí po slabikách nebo v místě, kde se stýká předpona, která je sama slabikou, s kořenem (po–zdrav) nebo tam, kde se kořen stýká se slabičnou příponou (hlav–ní). U některých slov je možná skupiny souhlásek rozdělit dvěma způsoby (se–tra i se–stra). Žáci se oproti předchozímu ročníku více zabývají předponami ob– a v– a učí se pravopis skupiny bje/vje a bě/vě.

Nové jsou pro žáky **předpony s–, z– a vz–**. U slov s předponami s– a z– najdeme poučku, kdy se která předložka používá, seznam slov, jejichž pravopis je nutné si zapamatovat, a také přehled několika slov, u kterých lze napsat obě předpony, ale pokaždé s jiným významem. K předponě vz– se žáci učí pouze to, že v ní vždycky píšeme **z**.

Všechny důležité informace jsou přehledně označeny růžově podbarvenými rámečky. Na konci učebnice je souhrnné opakování probraného učiva formou testů a také tabulky s přehledem učiva.

6.5 Učebnice z nakladatelství Nová škola

Stejně jako v předchozích učebnicích, i v této učebnici (Nová škola, 1998) je nejprve zařazeno opakování dosavadních znalostí. V rámci tohoto opakování se žáci dozvídají, jak ve slově rozpoznají koncovku. Mezi nové učivo patří pojmy **slovotvorný rozbor, rozbor stavby slova, slovotvorný základ, základové slovo a slovotvorné prostředky** (předpony, přípony a koncovky). V učebnici je stručný postup, jak udělat slovotvorný rozbor.

Dále se učebnice věnuje **změnám při odvozování slov**, žáci se setkávají se samohláskovými i souhláskovými změnami

Žáci se také seznamují s **hláskovými skupinami** na styku předpony nebo přípony a kořene a jsou obeznámeni s jejich správnou výslovností, zahrnutý jsou také

skupiny –ts– a –ds–. Zvláštní pozornost je věnovaná **zdvojeným souhláskám** na styku předpony a kořene nebo kořene a přípony.

Jako rozšiřující učivo (tak je v učebnici označeno učivo, které lze odložit až do 6. ročníku) jsou uvedena **přídavná jména odvozená příponami –ský a –cký.**

Nově se žáci zabývají **předponami s–, z– a vz–.** Stejně jako v předchozích učebnicích, i tady se objevují poučky o používání jednotlivých předpon a po nich následuje dvojice slov, které se liší pouze předponou s– a z–.

Dále se žáci zabývají **skupinami hlásek bě/bje, vě/vje,** což je pro žáky opakování, a **skupinami mě/mně.** Žáci se učí, že v základu slova píšeme vždy mě, na rozhraní částí slova se však musíme řídit jejich stavbou. Skupinu mně píšeme, pokud je v příbuzném slově nebo jiném tvaru téhož slova skupina mn. Pokud je však v příbuzném slově nebo jiném tvaru slova pouze m, píšeme mě.

Konec kapitoly je věnovaný **dělení slov na konci řádku.** Nejdříve je vypsána stručná teorie o pravidlech, po které následují cvičení.

Všechny důležité informace jsou označeny modře, v učebnici je proto nelze přehlédnout. V učebnici se nachází velké množství úloh na procvičování.

6.6 Učebnice z nakladatelství Didaktis

V učebnici (Didaktis, 2007) se žáci učivu věnují v kapitole Stavba slov. Nejprve opakují učivo z dřívějších ročníků a poté je zařazena nová látka. Žáci se učí o **předponách s–, z– a vz–.** Učí se, že předpona s– vyjadřuje směr dohromady, shora dolů a z povrchu pryč. Předpona z– se píše u slov vyjadřujících dokončení děje, u slov vyjadřujících změnu stavu a u slov utvořených z podstatných nebo přídavných jmen. Předpona vz– se píše u slov, která vyjadřují směr vzhůru. U předpon s– a z– jsou také uvedeny příklady ustálených případů.

Dalším novým učivem je **psaní přípon –ný a –ní.** Žáci jsou informováni, že v odvozených přídavných jménech s těmito koncovkami může dojít ke zdvojení souhlásky n, pokud je kořen zakončen na n, ale že obě souhlásky se obvykle nevyslovují. Dále se učí, že přídavná jména odvozená od názvu zvířat se tvoří jen koncovkou –í a že před příponami –ík a –ice píšeme pouze jedno n.

Posledním učivem je **používání přípony –ský.** Žáci se učí, že přídavná jména odvozená od jmen končících na –s mají zakončení –ský a dochází ke zjednodušení (nenásledují dvě s po sobě), pokud je ale jméno zakončené na –ž a přidáme skupinu -ský, zůstávají v odvozeném slově obě souhlásky a obě je také vyslovujeme.

Důležité informace, poučky a definice jsou zapsané v červeném rámečku, a jsou proto patrné na první pohled.

6.7 Učebnice z nakladatelství Prodos

V učebnici (Prodos, 2015) v rámci opakování učiva z předešlých ročníků se žáci navíc dozvídají, co je to **koncovka** – učí se, že může být součástí přípony a že mění pouze tvar slova. Učí se, že tvoření slov pomocí přípon a předpon se nazývá **odvozování**.

Novým učivem jsou pro žáky pojmy **základové slovo** (slovo, ze kterého bylo odvozené slovo přímo vytvořeno) a **slovotvorný základ** (společná část základového a odvozeného slova).

Dále se v učebnici nachází **učivo o předponách a předložkách**, žáci se učí, že předložka je samostatné slovo a píše se zvlášť a předpona je část slova a píšeme ji dohromady s kořenem.

Následuje učivo o pravopisu **předpon s–, z– a vz–**. Žáci se učí, že předpona s– je používána při směřování dohromady, z povrchu pryč a shora dolů, předpona vz– při směřování vzhůru a předpona z– při dokončení děje a při výsledku děje. Jsou uvedeny i některé ustálené případy.

Dále se žáci zabývají **změnami hlásek při odvozování**, učí se konkrétní příklady, jak v kořeni slova může docházet ke změně souhlásek a samohlásek.

Dalším učivem je podkapitola s názvem **Skupiny hlásek při odvozování**, která zahrnuje pravopis skupin bě/bje, vě/vje a pě, skupin mně a mě, pravopis přípony –ský a pravopis zdvojených souhlásek na styku předpony a kořene nebo kořene a přípony.

Na konci učebnice je shrnutí učiva, kde je zařazeno také učivo o stavbě slova. Všechny důležité poučky a definice jsou označeny žlutým rámečkem a jsou k povšimnutí na první pohled.

6.8 Srovnání učebnic

Ve všech porovnávaných učebnicích žáci nejprve opakují již probranou látku a poté následuje nové učivo.

Ve všech učebnicích kromě učebnice nakladatelství Didaktis se žáci seznamují s pojmy základové slovo a slovotvorný základ. Učebnice nakladatelství Fraus a Nová škola navíc zmiňují pojem slovotvorný prostředek. V učebnici nakladatelství Fraus je

navíc ještě zařazen pojem prvotní slovo. V rámci učiva o slovotvorném základu obsahuje učebnice nakladatelství Alter poučku o psaní ú uvnitř slova po předponě.

Ve všech učebnicích je zařazeno psaní předpon s–, z– a vz–, i když teorie v jednotlivých učebnicích se mírně liší. Učebnice nakladatelství Fraus zmiňuje pouze předpony s– a z–. Učebnice nakladatelství SPN obsahuje poučky, kdy používat předpony s– a vz– a u předpony z– je uvedeno, že se používá v ostatních případech. V učebnici nakladatelství Alter nenajdeme poučku pro psaní předpony vz–, najdeme pouze informaci, že se v této předponě vždy píše z.

Ve všech učebnicích je učivo o skupinách souhlásek na styku předpony a kořene nebo kořene a přípony a v každé učebnici najdeme samostatnou část, v níž je vysvětlen pravopis přípon –ný a –ní, pokud je připojena ke kořenu, který končí na hlásku n. V učebnicích jsou také uvedeny příklady, kdy ke zdvojení nedochází.

V učebnicích nakladatelství SPN, Fraus, Fortuna, Didaktis a Prodos je zařazeno učivo o přídavných jménech odvozených pomocí přípony –ský. Toto učivo je zařazeno i v učebnici nakladatelství Nová škola, ale u textu je poznámka, že se jedná o rozšiřující učivo, které lze ponechat až pro 6. ročník.

Učebnice nakladatelství Fraus, Fortuna a Nová škola mají navíc zmínku o pravopisu a výslovnosti hláskových skupin na styku kořene a přípony –ts–, –ds–, –tš– a –dš–.

V učebnicích nakladatelství SPN, Fortuna, Alter a Nová škola je zařazeno téma dělení slov na konci řádku, kde se žáci dozvídají, že se slova nedělí pouze na základě slabik.

Ve všech učebnicích je zařazen pravopis hláskových skupin bě/bje, vě/vje, pě. V učebnicích nižšího ročníku bylo toto téma zařazeno povětšinou jen okrajově, v 5. ročníku je mu věnováno více prostoru. V učebnicích nakladatelství Fraus, Fortuna, Nová škola a Prodos je také zařazen pravopis hláskových skupin mě/mně.

PRAKTICKÁ ČÁST

Obsahem praktické části je zásobník hravých cvičení určených k procvičování slovotvorného rozboru slov na 1. stupni ZŠ. Uvedená cvičení jsou určena k procvičování, upevňování a k opakování již probrané látky, neslouží však k expozici látky nové. Zásobník obsahuje celkem 60 různých cvičení. Inspirace byly čerpány a upraveny z učebnic a pracovních sešitů pro 1. stupeň ZŠ, z webových stránek a jsou zde také použity i vlastní nápady.

V zásobníku jsou zařazena hravá cvičení, která mají v žácích vzbudit motivaci a aktivitu k procvičování dané látky. Cvičení jsou rozdělena do 3 oblastí:

úkoly určené k ústnímu provedení

cvičení určená k samostatné práci

didaktické hry, soutěže

Součástí zásobníku je také řešení vybraných cvičení. Cvičení s řešením je označeno symbolem hvězdičky *.

7 ZÁSOBNÍK HRAVÝCH CVIČENÍ

1. Vyřeš osmisměrku.* (Vlastní námět)

Najdi kořeny zadaných slov a vylušti tajenku.

květina – podběl – myška – slunečnice – podhradí – listnatý – vstupenka

D	O	B	B	R	V
K	V	Ě	T	Á	S
P	R	L	I	S	T
H	R	A	D	Á	U
C	M	Y	Š	E	P
	S	L	U	N	

2. Zakroužkuj předpony.*

Zakroužkuj červeně předpony, které lze přidat ke slovu číst. Modře zakroužkuj ty předpony, které použít nemůžeme.

	<u>ob</u> –	<u>za</u> –	<u>bez</u> –	
<u>roze</u> –	<u>do</u> –		pro –	ne –
<u>vz</u> –		ČÍST		<u>pod</u> –
pře –	o –		<u>se</u> –	u –
	vy –	<u>na</u> –	při –	

3. Rozděľ slova do správnych domečků.*

zakreslit – sklenička – vyhlídka – rozcestí – rozejít – chlapec – žabák – mezilesí –
slunečník – deštivo

SLOVA S PŘEDPONOU	SLOVA BEZ PŘEDPONY
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

4. Vymysli slova.

Pokus se vymyslet co nejvíc slov s těmito kořeny. Kdo jich dokáže vymyslet nejvíce?

LET

CEST

HLED

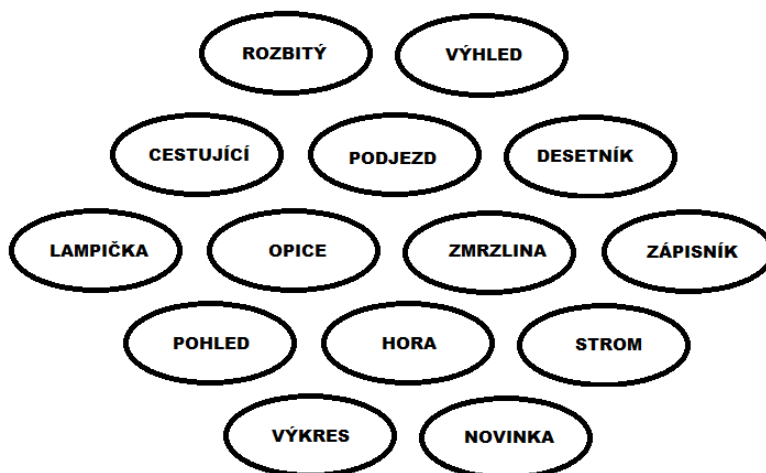
Počet slov s kořenem LET:

Počet slov s kořenem CEST:

Počet slov s kořenem HLED:

5. Vyber slova s předponou.*

Slova, která obsahují příponovou část, vybarvi.

6. Které slovo do řady nepatří?*

Podtrhni ho a vysvětli.

rozhodit	odhodit	zahodit	nakreslit
rozeznout	rozehnat	vyjíst	rozeběhnout
kreslit	nalepit	zazpívat	podlézt
vodstvo	podvodník	vodní	vodník

7. Vybarvi.*

Vybarvi stejnou barvou ta slova, jejichž kořen začíná stejným písmenem.

vyhlídka	výletník	přečíst	letadlo
závoz	podhradí	časně	výjezd
nečekat	vylít	nalepit	synovec
jezero	houbička	sklenice	nečestný

8. Vymysli 5 slov podle zadání.

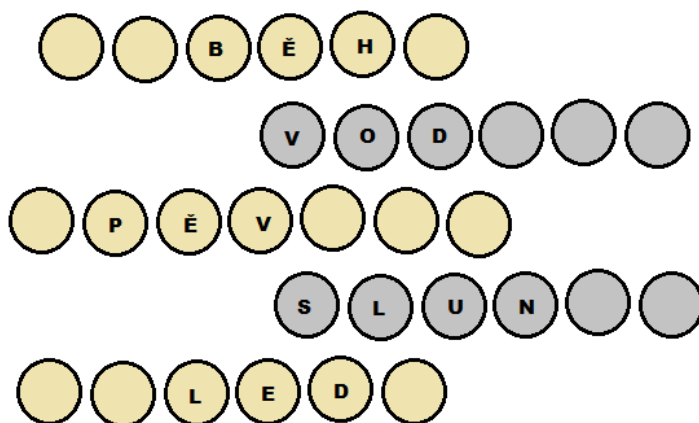
- 5 slov s předponou **do-**
- 5 slov s předponou **na-**
- 5 slov s příponou **-ka**
- 5 slov s příponou **-ský**

9. Proved' rozbor těchto slov.*

	Předpona	Kořen	Přípona	Koncovka
lesík				
stromek				
nadpisy				
makový				
vyletěli				

10. Dopln' slova.*

Dopln' do rámečků předpony, přípony a koncovky tak, abys utvořil slovo. Kořen máš v tabulce vždy daný.

Row 1: () () B Ě H ()
 Row 2: () () () V O D () () ()
 Row 3: () P Ě V () () ()
 Row 4: () () () S L U N () ()
 Row 5: () () L E D ()

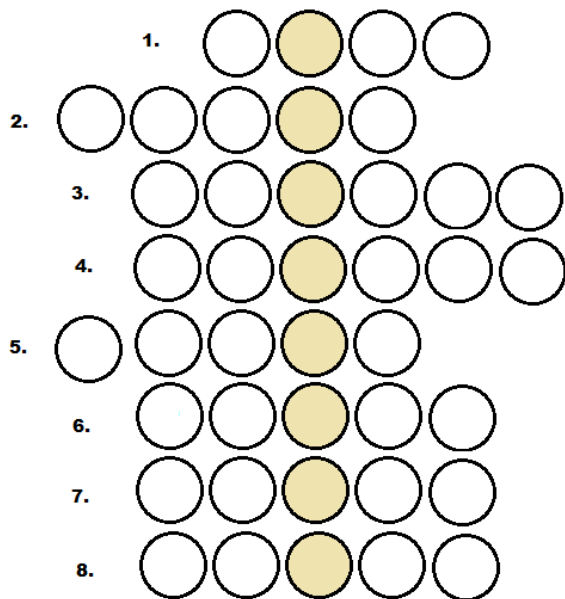
11. Pokračuj v řadě.

Ve všech slovech vyznač kořeny.

- lék, lékárna,
- dřevník, dřeváky,
- stavba, postavit,
- kovový, kovář,
- rozběhnout, výběh,

12. Vyber z dvojice slovo s předponou.* (Urbanová, 2017)

Toto slovo pak zapiš do křížovky.

- 1. vlít X vlas
- 2. důlek X dopis
- 3. výskok X světlo
- 4. potopa X okurka
- 5. domek X potok
- 6. odpad X panda
- 7. stopa X upadl
- 8. dárek X podat

Opiš tajenku:

13. Napiš slova, která obsahují uvedené předpony nebo příponové části.

od –	–árna
při –	–ík
vy –	–it

14. Uváděj slova s následujícími kořeny.

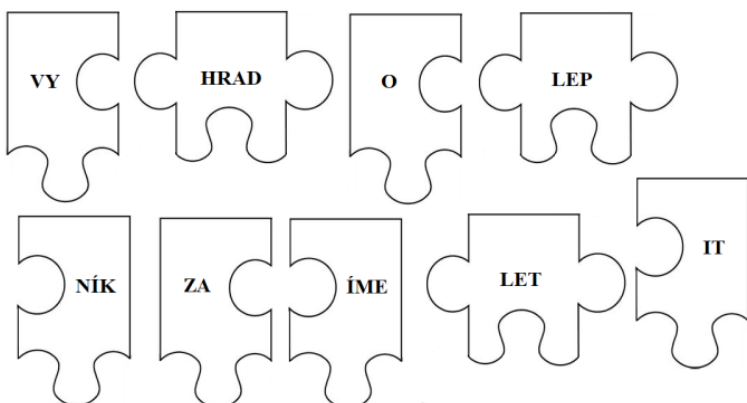

15. Vymysli 3 věty, ve kterých užiješ pouze slova se stejným kořenem.

Kdo dokáže vymyslet nejdelší větu?

16. Skládej puzzle a utvoř co nejvíce slov. (Vlastní námět)

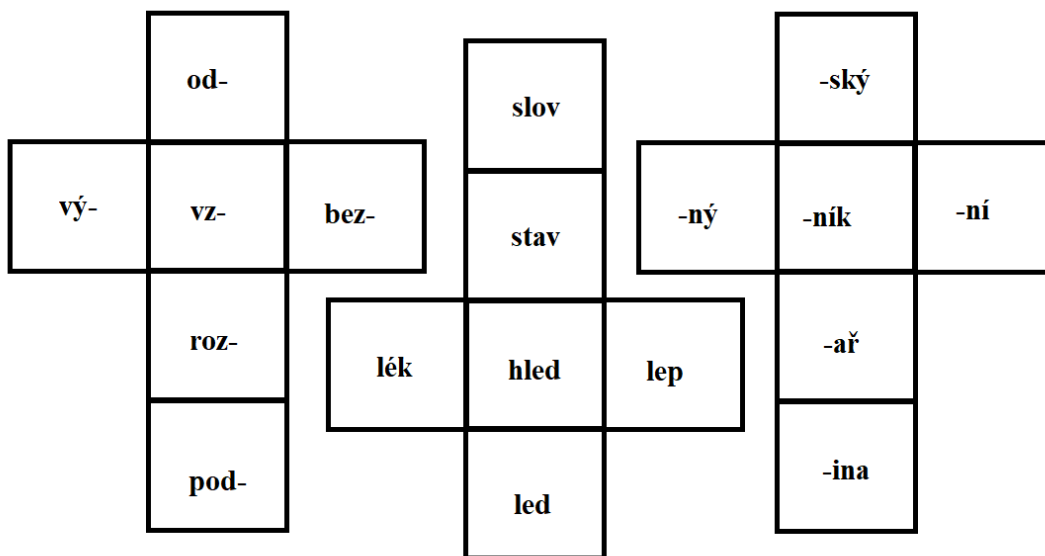
Každý dílek můžeš použít ve více slovech. Kdo dokáže poskládat nejvíce slov?

17. Hod kostkami. (Vlastní námět)

Vystřihni a slož krychle. První krychle má na svých stranách předpony, druhá příponové části, třetí kořeny.

- Hod' jednou kostkou a vymysli slovo, které obsahuje zadanou část slova.
- Hod' libovolnými dvěma kostkami a vymysli takové slovo, které obsahuje obě části. Pozor! Ne vždy je to možné.

18. Bingo! (Vlastní námět)

Nabídka slov: let, letuška, letec, letoun, letadlo, letecký, letět, vylétnout, vzlétnout, nálet, letovisko, letiště, letištní, proletět, podletět, letectví, odlet, letecky, přilet, zaletět

Pravidla: V nabídce je několik slov. Žáci si do každého pole v tabulce (3x3) zapíší jedno libovolné slovo z této nabídky. Učitel poté čte nahlas slova z nabídky v náhodném pořadí, a pokud je přečteno slovo, které má žák zapsané v tabulce, škrtně si ho. Poté, co vyškrtně poslední slovo, zvolá BINGO. Ten, který toto slovo zvolá jako první, je vítězem.

Úkol: Vymysli společně s ostatními spolužáky další podobnou řadu příbuzných slov a zahrajte si hru ještě jednou.

19. Mouchy. (Vlastní námět – obměna hry z praxe)

Pomůcky: plácačka na mouchy (do každého družstva jedna)

Pravidla: Žáci se rozdělí do družstev, každé družstvo si stoupne do řady. První v řadě dostane do ruky plácačku. Na tabuli jsou napsaná tato slova (mouchy): LET, LED, HRA, RYB, LES, KVĚT, VOD, BYT, BĚH, SAD, SED. Učitel jmenuje slova příbuzná k těmto slovům a žáci mají za úkol plácačkou ulovit tu mouchu, která nese kořen daného slova. Žák, jehož odpověď byla správná a byl rychlejší, získává pro své družstvo bod. Žáci se v družstvu střídají, tedy po odehrání prvního kola první žák předává plácačku druhému žákovi a sám odchází na konec řady.

Tip: Na tabuli mohou být nejen mouchy s kořeny slov, ale také mouchy, které určují stavbu slova (slova s příponovou částí, slova s předponou, slova s předponou i příponou, slova s příponou a koncovkou apod.).

Tip: Slova příbuzná nemusí vymýšlet jen učitel, může touto funkcí pověřit některého z žáků.

20. Pampeliška. (Vlastní námět)

Utvoř co nejvíce slov z písmen P A M P E L I Š K A. Ke každému z vytvořených slov zkus vymyslet alespoň 2 příbuzná slova. Barevně podtrhni kořeny ve všech slovech.

21. Vyhledej slova příbuzná.*

Řekni, kterou část mají společnou. Co mají společného slova na ostatních řádkách?

- a) přinést, přikrýt, přikázat, přibít, přiběhnout
- b) vařečka, uvařený, zavařit, vaříč, vaření
- c) sochař, sadař, lyžař, zubař, stopař, pekař

22. Jsou dvojice těchto slov slova příbuzná?*

Zdůvodni svou odpověď.

léto – letadlo

nosič – nosík

kníže – kniha

podvod – vodník

česnek – český

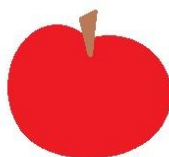
Dokážeš vymyslet více podobných dvojic?

23. Uhadneš slovo?

Hra se hraje ve dvojicích. První žák hádá slovo, které mu druhý žák popisuje. Žák vždy popisuje podstatné jméno v 1. pádě a nesmí při tom používat příbuzná slova.

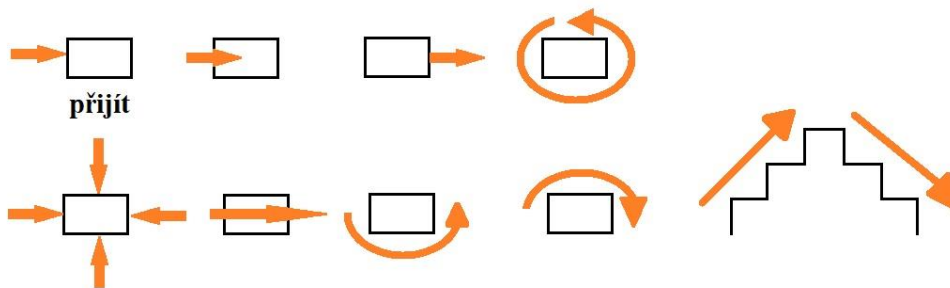
Slova k hádání: letadlo, pastelka, pekař, kocour, kresba, hasič, výhra, škola, voda, skokan, led, houba, kadeřnice, smrk, košík, auto, obraz.

24. Jmenuj příbuzná slova k následujícím obrázkům.

25. Dopln předpony.* (Konopková, 1998:39)

Přepiš slova podle vzoru s kořenem **jít** a vhodnou předponou.

26. Zakódovaná slova. (Vlastní námět)*

Co znamenají jednotlivé barvy v těchto kódech?

let ●

nálety ●●●

letec ●●

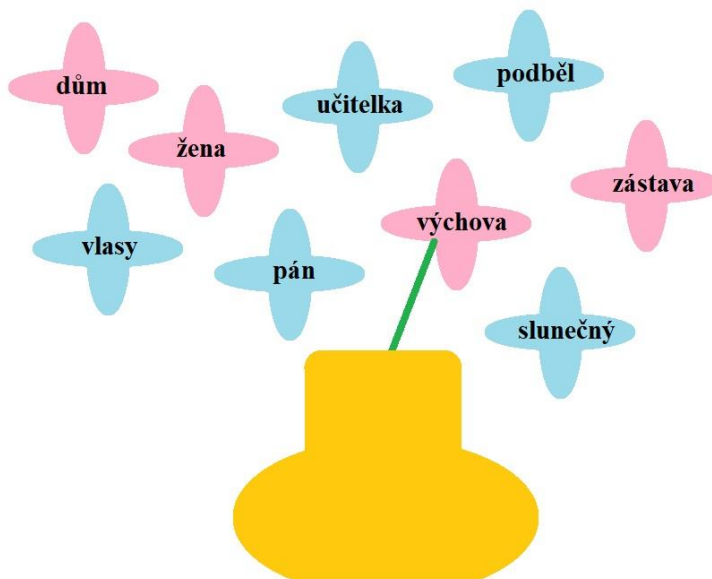
letadlo ●●●

Dokážeš zakódovat tato slova? Podkova, dubový, podvečer, prales, podmáslí.

Dokážeš přiřadit libovolná slova k těmto kódům? Zvládneš najít taková slova, aby

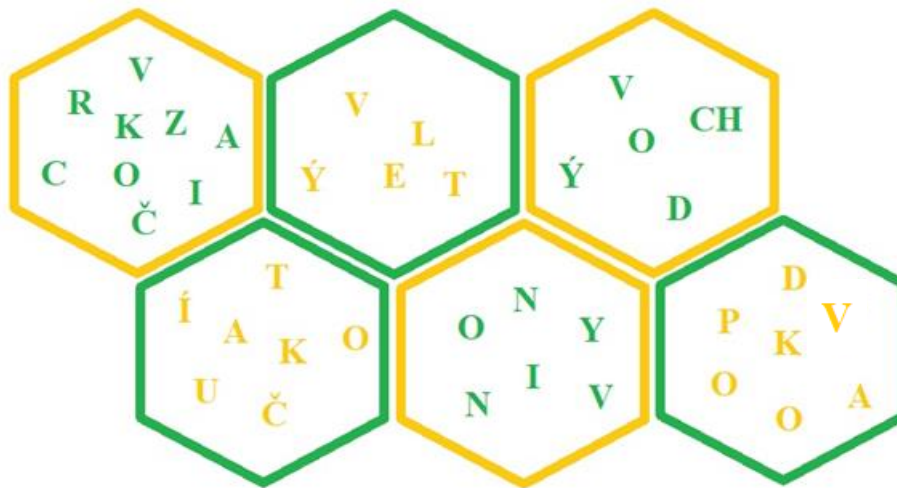
všechna měla stejný kořen? ●●, ●●●, ●●●, ●●●

27. Dej květiny, které obsahují koncovku, do vázy.* (Vlastní námět)

28. Poskládej z jednotlivých písmen slova a naznač jejich stavbu. Kořen

podtrhni.* Poté jmenuj slova příbuzná.

29. Vymysli 5 příbuzných slov. (Vlastní námět)

Nezapisuj je. Nakresli obrázek, na kterém zobrazíš všechna zvolená slova. Potom si obrázek vyměň se spolužákem a oba zkuste uhodnout, jaká příbuzná slova ten druhý v obrázku použil.

30. Jací jsou?*

Vyjádrí jedním slovem s předponou.

Pán bez vousů je

Miminko bez zubů je

Maminka, která se zlobí, je

Býk, který zuří, je

Světlo, které svítí, je

Dědeček, který si neví rady, je

31. Které slovo do řádku nepatří? Vysvětli.*

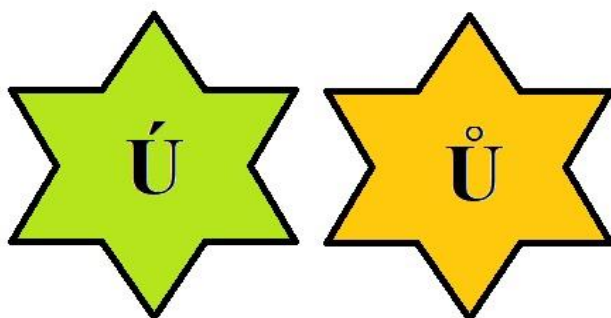
- a) odůvodnit, odměnit, odstranit, odlepit, oddech, odběhnout
- b) rozměnit, rozhovor, rozinka, rozběhnout, rozseklý, rozemlít
- c) podběhnout, podobizna, podběl, podlomit, podnájem, podpis
- d) nadskočit, nadávat, nadjezd, nadsázka, nadbytek, nadskočit

32. Doplně do slova ú nebo ů.*

Doplně ú nebo ů. Použij barvy podle hvězd.

Zdůvodni, proč se v některých slovech píše uprostřed ů a někdy ú.

NE_SPĚCH Z_ČASTNIT SE Z_STAT
 VYR_ST BEZ_ČELNĚ D_VOD
 P_LKA Z_STAT NE_NAVNÝ
 Z_ŽIT TROJ_HELNÍK K_Ň

33. Křížovka s tajenkou.*¹⁵

					příponová část slova vodstvo
					kořen slova točit
					kořen slova výhra
					předpona slova vylekat
					kořen slova dubový
					předpona slova nastříhat
					kořen slova nosit
					kořen slova úlovek
					předpona slova donést
					předpona slova vysoko
					předpona slova nalepit

¹⁵ FULÍNOVÁ, Šárka. Slovo tvorný rozbor. *Digitální materiály pro výuku* [online]. [cit. 2019-03-18]. Dostupné z: dumy.cz/stahnout/11526

34. Domino. (Vlastní námět)

Pravidla: Kartičky (viz příloha 1) se vystřihnou, zamíchají a každý hráč dostane 4 kartičky. Zbytek karet se srovná na hromádku a položí se lícem dolů. Žák, který je první na řadě, vyloží jednu kartičku. Další žáci, v určeném pořadí, k libovolnému koncovému slovu přikládají kartičku se slovem příbuzným, přitom slova příbuzná musí být vždy vedle sebe. Nemá-li žák vhodnou kartičku k přiložení, vezme si jednu kartičku z hromádky a, pokud je to možné, může ji přiložit do hry. Vyhrává ten, komu v ruce nezůstane žádná kartička.

35. Najdeš příbuzná slova?* (Mrázková, 2012: s. 4)

V následujícím textu najdeš spoustu příbuzných slov. Jsou v každé větě! Barevně je podtrhni a urči kořen těchto slov.

Text: V malém království za devatero řekami, osmero horami a sedmero větrnými mlýny stál malebný zámek. V zámku kraloval rozverný pan král Kryšpín. Za ženu měl rozmarnou královnu Eleonoru. Měli spolu překrásnou královskou dceru Evelínku, která však byla velice posmutnělá. Netěšilo ji královo rozhodnutí provdat ji. Na zámek se sjeli princové i kralevisi z širokého okolí. Všichni se ucházeli o ruku krásné Evelínky a všichni chtěli kralovat. Ale Evelínka nechtěla žádného královského synka, protože tajně milovala pasáčka Jiříka. U všech králů a kralevisů, jak tohle všechno dopadne?!

36. Vyznač kořeny slov.*

Řekni, k jaké změně došlo.

kniha – knížka	dvůr – dvorek
chvíle – chvilka	noha – nožka
vrch – vršek	kůň – koník

37. Napiš příbuzné slovo.*

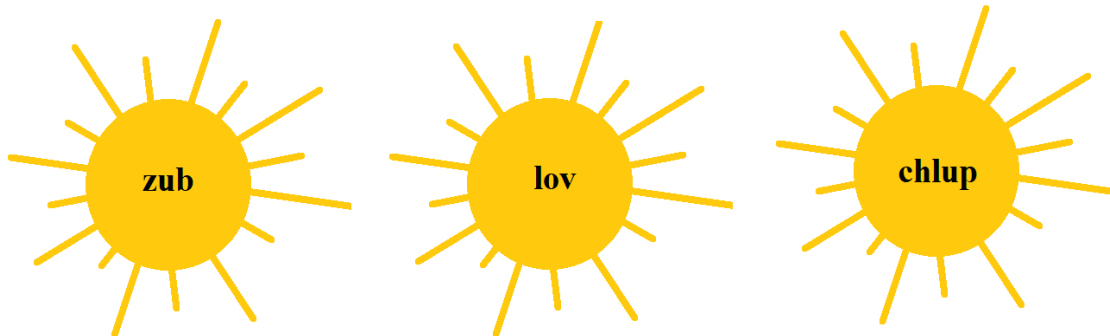
Vyber takové, aby došlo ke změně v kořeni.

střecha –	jahoda –
práce –	létat –
ruka –	dub –

38. Strom.¹⁶ 🎲

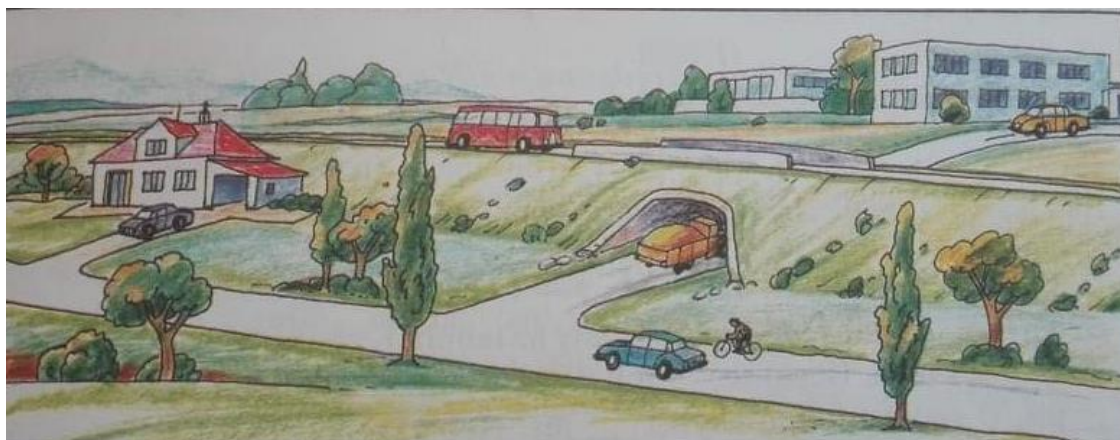
Učitel žákům rozdá kartičky se slovy (viz příloha 2), na kterých jsou buď kořeny, nebo slova příbuzná. Úkolem žáků je chodit po třídě a seskupit se do skupinek podle příbuznosti.

39. Napiš slova příbuzná. ✍️

40. Popiš cestu. 😊 (Janáčková, 1999:15)

Jenda jede na kole do školy. Popiš jeho cestu pomocí těchto slov s předponou – odjet, nadjet, podjet, předjet, vjet, vyjet, zajet.

¹⁶ KRAKOVSKÁ, Denisa. *Příprava na hodinu českého jazyka: Části slova: předpona–kořen–přípona* [online]. 2015 [cit. 2019–03–18]. Dostupné z: didaktikamj.upol.cz/download/DIMJB2015-vyvozeni/slova2015-09_pripava.docx

41. Doplně do vět slova z nabídky se správnou předponou.*

Lidé si často _____. Děšť nám _____ práci na zahradě.

(stěžovat, ztěžovat)

V novinách byla dobrá _____. _____ hradu se o hrad dobře stará.

(správa, zpráva)

Dědečka _____ velké bolesti. Cesta k lesu se _____.

(sužovat, zužovat)

V televizi jsem _____ film. _____ jsme z kopce dolů.

(shlédnout, zhlédnout)

_____ názor. Před dovolenou jsme si v bance _____ peníze.

(směnit, změnit)

42. Vyznač u prvního slova kořen a doplně slova příbuzná. (Kosová, 2011)

	podstatné jméno	sloveso	přídavné jméno
vykreslit			
letní			
sklárna			
zasadit			
rozbalit			

43. Loupežnické pytle.¹⁷

Učitel na tabuli nakreslí 3 pytle: do jednoho pytle vepíše několik předpon, do druhého kořeny slov a do třetího přípony. Žáci mají za úkol ve dvojicích nebo malých skupinkách (podle rozhodnutí učitele) sestavit co nejvíc slov za 1 minutu.

¹⁷ Zábavné formy v českém jazyce [online]. [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/2324077/>

44. Barevně vyznač kořen slov.* (Topil, 2016:10)

Zapiš jej pod tabulku.

		P	R	S	T	E	N
N	Á	P	R	S	T	E	K
		P	R	S	T		

V	Ý	C	H	O	D		
		C	H	O	D	I	T
	V	C	H	O	D		

		B	O	U	Ř	K	A
V	Y	B	O	U	Ř	I	T
		B	O	U	Ř	Í	

P	A	K	L	Í	Č		
		K	L	Í	Č	E	K
		K	L	Í	Č		

45. Napiš slova příbuzná pod sebe tak, aby kořen byl v oranžovém pruhu.*

(Topil, 2016:11)

poranit, rána, zranit

zkyslý, kyselina, kyselý

žákyně, žák, žakovská

slovník, oslovit, sloveso

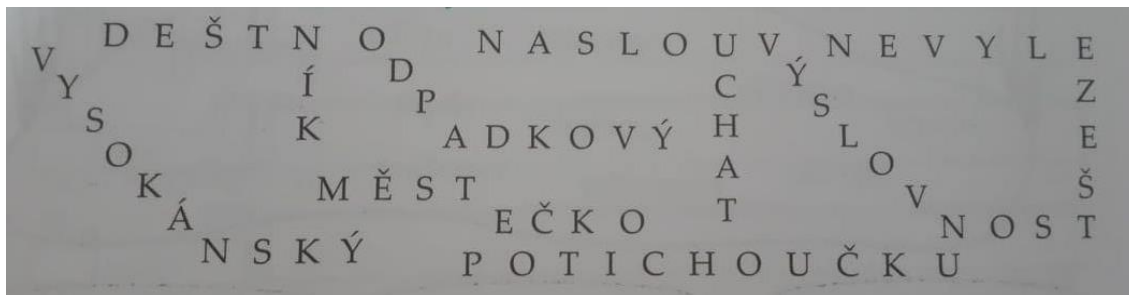
46. Doplně do tabulky chybějící příbuzná slova. Potom podtrhni všechna slova

s předponami. (Mikulenková, 2008:11)

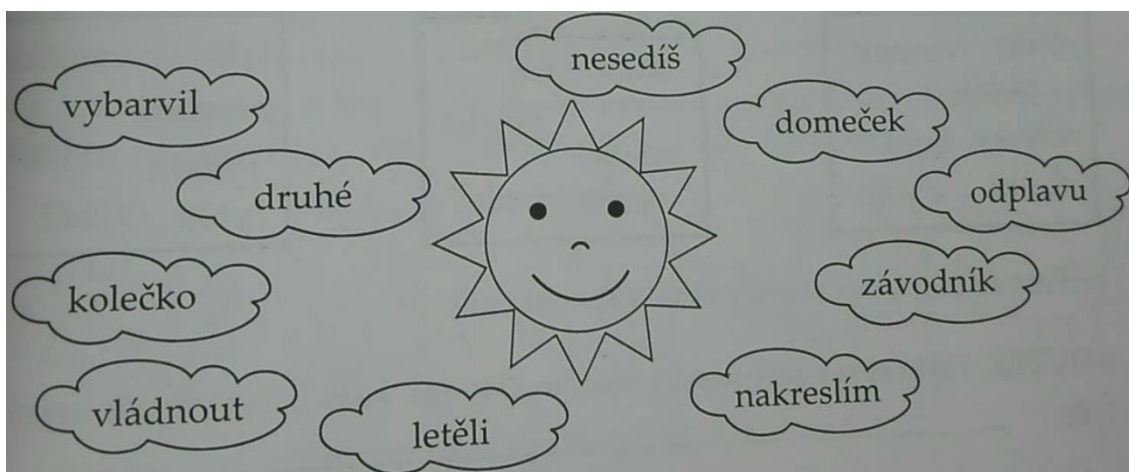
podstatné jméno	přídavné jméno	sloveso
sen	snový	
	slavný	slavit
zlomenina		zlomit
rozpis	rozepsaný	
	hádavý	hádat

47. Čarou spoj písmena do slov. Každé písmeno můžeš použít pouze jednou.

Proved' rozbor stavby slov.* (Zbořilová, 2005:11)

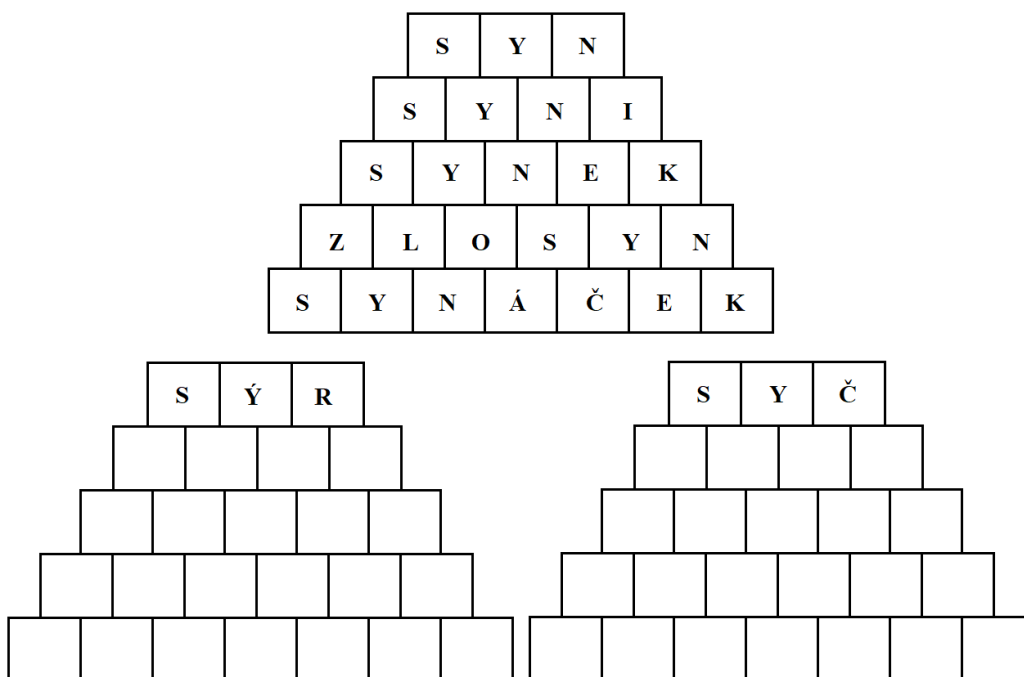
48. Proved' rozbor stavby slov v mráčkách. Mráčky se slovy, které mají předponu, spoj se sluníčkem.* (Zbořilová, 2005:11)

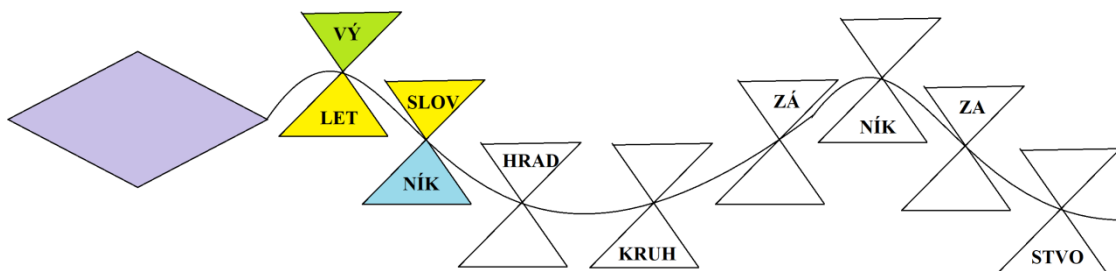
49. Ke slovu v lokomotivě připiš vhodnou předponu. Do vagonu napiš větu s tímto slovem. (Zbořilová, 2005:13)

50. Dopln̄ pyramidy podle vzoru. Barevn̄ vyznaĉ kořeny slov.
 (Grünhutová, 2005:21)

51. Dopln̄ do draka ĉásti slov a barevn̄ oznaĉ mařle – zelenou barvou předpony, Źlutou kořeny a modře vybarvi příponové ĉásti. (Vlastní námět)

52. Vyluřti rébus a vyznaĉ kořen slova. ZakrouŹkuj slova příbuzná.*
 (Hlásenská, 2016:2)

KYPLAV

PLAVAT	PLACENÝ	PLATINOVÝ
PLATIT	PLAVECKÝ	PLANETKA
PLAVEC	ZAPLAVAT	PLAVÁNÍ
PLANETA	PLATNÝ	VYPLATIT

53. Vybarvi stejnou barvou části slov, které k sobě patří (předponu, kořen, příponovou část). K některým slovům vytvoř 3 jednoduché věty – větu v čase minulém, přítomném a budoucím. ✍️ (Olžbutová, 2018:58)

Nápověda - hledej slova opačného významu k:
 vládcí, podchod, vybledlý, zubatý, slétnout, zhasnout,
 pracný, pracoval, opožděný.

54. Řetěz.* (Styblík, 2004:8)

Podle nápovědy obměňuj hlásky ve slovech tak, aby na začátku řetězu bylo slovo LEV a na konci PÁV.

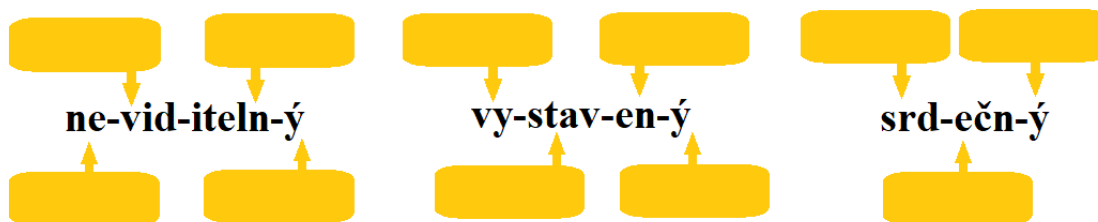
král zvířat – hon – kujný nerost – nádoba z proutí – černý pták – poukázka na výhru – souvislý porost stromů – věrný přítel člověka – cestovní doklad – pruh látky – pyšný pták

L	E	V									
									P	Á	V

Co mají tato slova společného? Jak je můžeme nazvat?

Jmenuj ke každému ze slov slova příbuzná.

55. Pojmenuj označené části slova.* (Vlastní námět)

56. Vysvětli tyto pojmy.

57. Přiřaď výroky ke správnému pojmu.* (Vlastní námět)

mají společný kořen a význam

předpona

mění význam slova

stojí za kořenem

přípona

stojí před kořenem

mění tvar slova

příbuzná slova

koncovka

kořen

nejmenší společná část příbuzných slov

58. Doplň tato rčení a vysvětli jejich význam. K doplněným slovům říkej slova

příbuzná.   (Urbanová, 2017:19)

V nouzi poznáš _____.

Naděje umírá _____.

Jak se do _____ volá, tak se z lesa ozývá.

Bez _____ nejsou koláče.

Chybami se člověk _____.

59. Ke každému slovu přiřiš slovo zdrobnělé a podtrhni kořen u obou slov.

(Urbanová, 2017:19)

kominík _____ stůl _____

pytel _____ guma _____

obraz _____ světlo _____

strom _____ vlas _____

les _____ střecha _____

60. Dopln chybějící kořeny slov a vylušti přísloví.* (Urbanová, 2017:25)

Bez e nejsou áče.

Lepší ec v i, nežli na e.

Na ý pytel á zá a.

Co se v í na íš, ve í jako když najdeš.

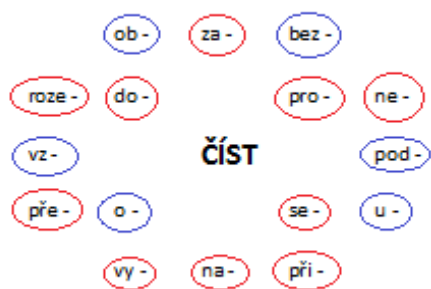
Co tě í, ne .

8 ŘEŠENÍ VYBRANÝCH ÚLOH

Úloha č. 1

Tajenka: DOBRÁ PRÁCE

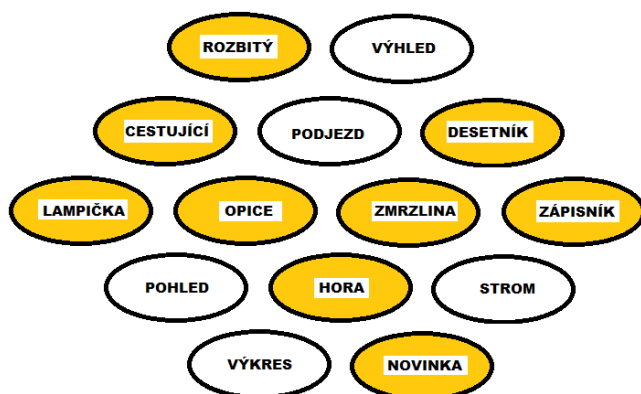
Úloha č. 2

Úloha č. 3

SLOVA S PŘEDPONOU	SLOVA BEZ PŘEDPONY
<u>zakreslit</u>	<u>sklenička</u>
<u>vyhlídka</u>	<u>chlápec</u>
<u>rozcestí</u>	<u>žabák</u>
<u>rozejít</u>	<u>slunečník</u>
<u>mezilesí</u>	<u>deštivo</u>

Úloha č. 5

Úloha č. 6

rozhodit	odhodit	zahodit	<u>nakreslit</u>
rozeznout	rozehnat	<u>vyjíst</u>	rozeběhnout
<u>kreslit</u>	nalepit	zazpívat	podlézt
vodstvo	<u>podvodník</u>	vodní	vodník

vysvětlení:

nakreslit – jiný kořen slova

vyjíst – jiná předpona

kreslit – jediné slovo bez předpony

podvodník – jiný kořen slova

Úloha č. 7

vyhlídka	výletník	přečíst	letadlo
dojíst	podhradí	časně	výjezd
nečekat	vylít	nalepit	synovec
jezero	houbička	sklenice	nečestný

Úloha č. 9

	Předpona	Kořen	Přípona	Koncovka
lesík		les	<u>ík</u>	
stromek		strom	<u>ek</u>	
nadpisy	<u>nad</u>	<u>pis</u>		y
makový		mak	<u>ov</u>	ý
vyletěli	vy	let	<u>ěl</u>	i

Úloha č. 10

● ● B Ě H ● např. neběhá, výběhy

V O D ● ● ● např. vodník, vodový

● P Ě V ● ● ● např. zpěvník

S L U N ● ● např. slunný, slunce

● ● L E D ● např. náledí

Úloha č. 12

1. V L Í T
2. D O P I S
3. V Ý S K O K
4. P O T O P A
5. P O T O K
6. O D P A D
7. U P A D L
8. P O D A T

Úloha č. 21

Slova příbuzná najdeme na druhém řádku, mají společný kořen **vař**.

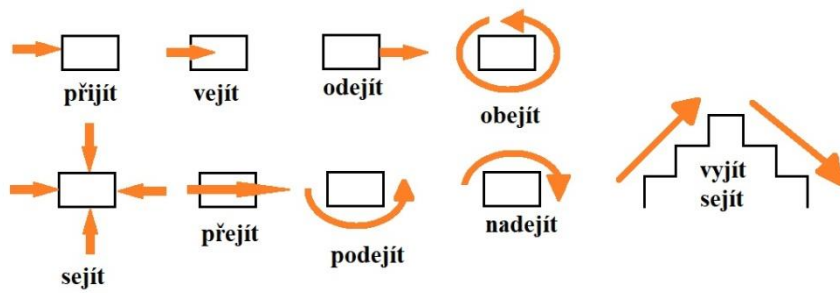
Slova na prvním řádku mají společnou předponu **při-**.

Slova na třetím řádku mají společnou příponu **-ař**.

Úloha č. 22

Slova nejsou příbuzná, protože příbuzná slova musí mít nejen společný kořen, ale také jejich významy spolu musí souviset.

Úloha č. 25

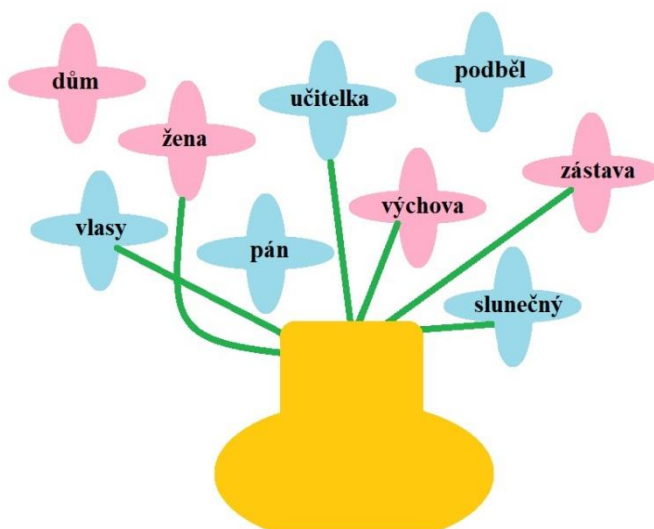

Úloha č. 26

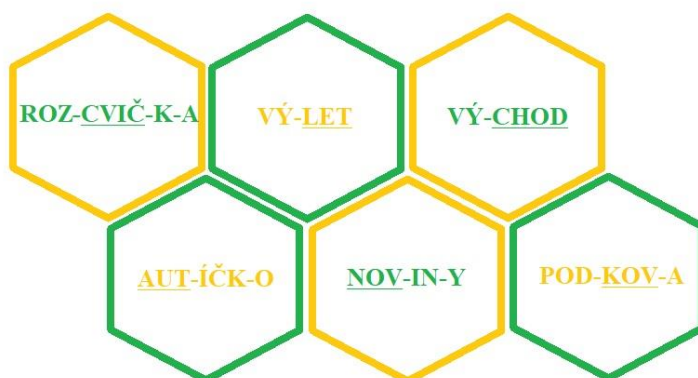
Červená barva je kořen. Modrá barva značí předponu, žlutá příponu a zelená koncovku.

- Podkova ● ● ●
- Dubový ● ● ●
- Podvečer ● ●
- Prales ● ●
- Podmáslí ● ● ●

Úloha č. 27

Úloha č. 28

Úloha č. 30

Pán bez vousů je bezvousý.

Miminko bez zubů je bezzubé.

Maminka, která se zlobí, je rozzlobená.

Býk, který zuří, je rozzuřený.

Světlo, které svítí, je rozsvícené.

Dědeček, který si neví rady, je bezradný.

Úloha č. 31

- a) odůvodnit – má předponu o–, v ostatních slovech je předpona od–
- b) rozinka – nemá předponu, ostatní slova mají předponu roz–
- c) podobizna – nemá předponu, ostatní slova mají předponu pod–
- d) nadávat – má předponu na–, v ostatních slovech je předpona nad–

Úloha č. 32

Ů se píše v základu slova – zůstat, vyrůst, důvod, půlka, způsobit, kůň.

Ú se píše po předponě, pokud kořen začíná na ú – neúspěch, zúčastnit se, bezúčelně, neúnavný, zúžit, trojúhelník.

Úloha č. 33

		S	T	V	O	příponová část slova vodstvo
		T	O	Č		kořen slova točit
H	R	A				kořen slova výhra
		V	Y			předpona slova vylekat
D	U	B				kořen slova dubový
	N	A				předpona slova nastíhat
N	O	S				kořen slova nosit
		L	O	V		kořen slova úlovek
	D	O				předpona slova donést
		V	Y			předpona slova vysoko
	N	A				předpona slova nalepit

Úloha č. 35

Společný kořen všech příbuzných slov je **kral**.

V malém **království** za devatero řekami, osmero horami a sedmero větrnými mlýny stál malebný zámek. V zámku **kraloval** rozverný pan **král** Kryšpín. Za ženu měl rozmarnou **královnu** Eleonoru. Měli spolu překrásnou **královskou** dceru Evelínku, která však byla velice posmutnělá. Netěšilo ji **královo** rozhodnutí provdat ji. Na zámek se sjeli princové i **kraleVICI** z širošířého okolí. Všichni se ucházeli o ruku krásné Evelínky a všichni chtěli **kralovat**. Ale Evelínka nechtěla žádného **královského** synka, protože tajně milovala pasáčka Jiříka. u všech **králů** a **kraleVICů**, jak tohle všechno dopadne?!

Úloha č. 36

kniha – knížka (souhláska h se změnila v ž, prodloužila se samohláska i)

dvůr – dvorek (samohláska ů se změnila v o)

chvíle – chvilka (samohláska í se zkrátila)

noha – nožka (souhláska h se změnila na ž)

vrch – vršek (souhláska ch se změnila na š)

kůň – koník (samohláska ů se změnila na o)

Úloha č. 37

střecha – stříška, střešní jahoda – jahůdka
práce – pracovat, pracný létat – letět, letadlo
ruka – ruční, ručička dub – doubek
Správných odpovědí je více.

Úloha č. 41

Lidé si často **stěžují**. Déšť nám **ztěžoval** práci na zahradě.
V novinách byla dobrá **zpráva**. **Správa** hradu se o hrad dobře stará.
Dědečka **sužují** velké bolesti. Cesta k lesu se **zužuje**.
V televizi jsem **zhlédla** film. **Shlédli** jsme z kopce dolů.
Změnil názor. Před dovolenou jsme si v bance **směnili** peníze.

Úloha č. 44

		P	R	S	T	E	N
N	Á	P	R	S	T	E	K
		P	R	S	T		

prst

V	Ý	C	H	O	D		
		C	H	O	D	I	T
	V	C	H	O	D		

chod

		B	O	U	Ř	K	A
V	Y	B	O	U	Ř	I	T
		B	O	U	Ř	Í	

bouř

P	A	K	L	Í	Č		
		K	L	Í	Č	E	K
		K	L	Í	Č		

klíč

Úloha č. 45

poranit, rána, zranit

P	O	R	A	N	I	T
		R	Á	N	A	
	Z	R	A	N	I	T

zkyslý, kyselina, kyselý

Z	K	Y	S	L	Ý			
	K	Y	S	E	L	I	N	A
	K	Y	S	E	L	Ý		

žákyně, žák, žákovská

Ž	Á	K	Y	N	Ě		
Ž	Á	K					
Ž	Á	K	O	V	S	K	Á

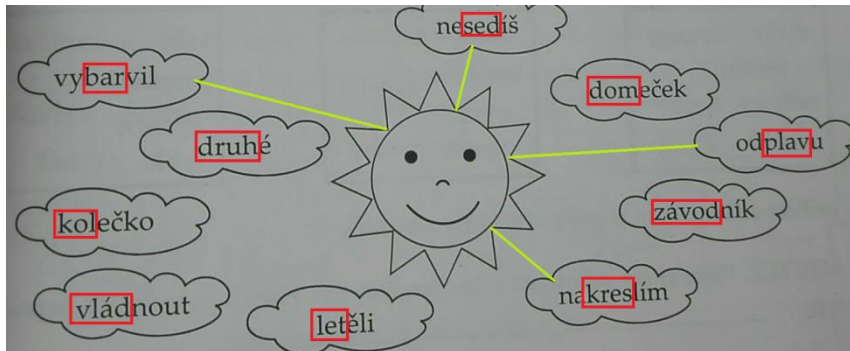
slovník, oslovit, sloveso

	S	L	O	V	N	Í	K
O	S	L	O	V	I	T	
	S	L	O	V	E	S	O

Úloha č. 47

Dešť/ník, vysok/ánský, od/pad/kový, měst/ečko, na/slouch/at, po/tich/oučku, vý/slov/nost, nevy/lez/eš

Úloha č. 48

Úloha č. 52

PLAVKY

PLAVAT
PLATIT
PLAVEC
PLANETA

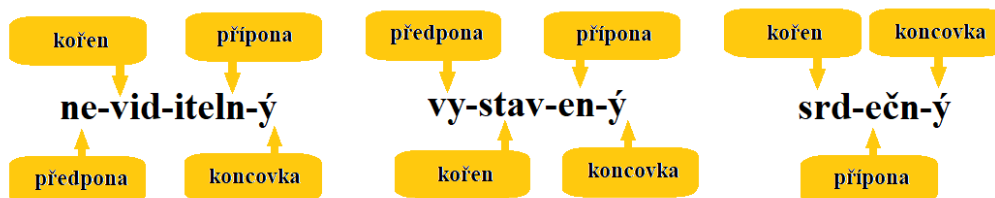
PLACENÝ
PLAVECKÝ
ZAPLAVAT
PLATNÝ

PLATINOVÝ
PLANETKA
PLAVÁNÍ
VYPLATIT

Úloha č. 54

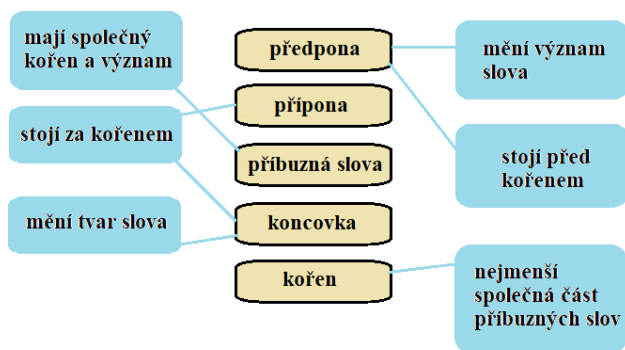
L	E	V	L	O	V	K	O	V	K	O	Š
K	O	S	L	O	S	L	E	S	P	E	S
P	A	S	P	Á	S	P	Á	N	P	Á	V

Úloha č. 55

Všechna slova jsou složena jen z kořene.

Úloha č. 57

Úloha č. 60

Bez **práce** nejsou **koláče**. Lepší **vrabec** v **hrsti** nežli **holub** na **střeše**. Na **hrubý** pytel **hrubá** záplata. Co se v **mládí** naučíš, ve **stáří** jako když najdeš. Co tě nepálí, ne**has**.

ZÁVĚR

Teoretická část práce představila morfematiku jako vědní obor a dále byly vyzdvíženy důležité pojmy a definice, které jsou součástí učiva stavby slova v učebnicích pro 1. stupeň ZŠ. V závěru teoretické části byly porovnány učebnice pro 3., 4. a 5. ročník od sedmi různých nakladatelství používaných v českých školách. Bylo zjištěno, že učebnice jsou si obsahově velmi podobné, přesto v nich ale najdeme rozdíly týkající se jak obsahu, tak i podání jednotlivých témat. Pro všechny porovnávané učebnice platí, že výuka morfematického rozboru se poprvé začíná ve 3. ročníku ZŠ a už v tomto ročníku se obsah učiva začíná mírně lišit. Zatímco některé učebnice se zabývají pouze pojmy kořen a příbuzné slovo, v jiných učebnicích jsou žáci informováni také o předponách, příponách nebo koncovkách. Na konci pátého ročníku mají všichni žáci probrané učivo slovo tvorby, všichni umí ve slovech rozlišit předponu, kořen, příponu a koncovku, navíc je v učivu zařazen pravopis předpon s–, z– a vz–, psaní hláskových skupin bje/bě, pě, vje/vě a problematika zdvojených souhlásek na styku předpony nebo přípony a kořene. Ve většině učebnic se žáci také setkávají s používáním přípony –ský a s pojmy slovo tvorný základ a základové slovo. Jen některá nakladatelství se navíc zmiňují ještě také o pojmu slovo tvorný prostředek, o pravopisu a výslovnosti hláskových skupin na styku kořene a přípony –ts–, –ds–, –tš– a –dš–, dělení slov na konci řádku nebo o pravopisu hláskových skupin mně/mě.

Na teoretickou část navazuje část praktická, která obsahuje zásobník hravých cvičení. Teorii je třeba se nejen naučit, ale především procvičit, aby žáci učivo správně pochopili a správně si ho osvojili. Do zásobníku byla vybrána cvičení, která jsou určena pro procvičování látky. Cvičení jsou různorodá, pestrá, podporující motivaci a aktivitu dětí.

Tato práce se věnuje učivu stavby slova na 1. stupni ZŠ, avšak učivo se dále vyučuje také na 2. stupni, kde se jednotlivá témata probírají více do hloubky, žáci se seznamují s novými termíny a procvičují stavbu slov na těžších slovech. Učivo se objevuje i v přijímacích zkouškách z českého jazyka na víceletá gymnázia i na střední školy, proto je důležité základy učiva na 1. stupni nepodcenit. Tyto znalosti jsou potom po dobu celého studia českého jazyka obohacovány o nové informace a zkušenosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978–80–246–1743–5.

ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80–85937–47–6.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Praha: Pražská imaginace, 1997. ISBN 80–7110–183–4.

ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998. ISBN 80–85839–24–5.

DAVID, Milan. *Základy české morfologie: (Učební texty s cvičeními pro studující učitelství 1. st. ZŠ na pedagogické fakultě)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1993. ISBN 80–7040–093–5.

DOKULIL, Miloš. *Mluvnice češtiny: vysokošk. učebnice pro stud. filozof. a pedagog. fakult aprobace čes. jazyk*. Praha: Academia, 1986.

ERHART, Adolf. *Základy jazykovědy: vysokoškolská učebnice pro studující filoz. fak. stud. oboru český jazyk a literatura*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80–04–24612–5.

HAVLOVÁ, Ivana, Eva SCHNEIDEROVÁ a Ludmila ŠTĚRBOVÁ. *Český jazyk a pro studující učitelství 1. stupně ZŠ a SpPg: (fonetika, morfologie, lexikologie)*. Praha: Univerzita Karlova, 1999. ISBN 80–86039–94–3.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4., upr. Odry: VadeMecumBohemiae, 2010. ISBN 978–80–86041–37–7.

MELICHAR, Jiří a Vlastimil STYBLÍK. *Český jazyk: přehled učiva základní školy s cvičeními a klíčem*. Vyd. 14., ve Fortuně 3., přeprac. Praha: Fortuna, 2004. ISBN 80–7168–892–4.

MRÁZKOVÁ, Eva. *Smělá pěnkava zběsile pěla bělostnému měsíci: a jiné pravopisné hrátky s bje, vje, bě, pě, vě + mě, mně + s, z, vz : [zábavná gramatika pro žáky 1. stupně ZŠ]*. Brno: Edika, 2012. ISBN 978–80–266–0035–0.

NEKULA, Marek, Zdenka RUSÍNOVÁ a Petr KARLÍK. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80–7106–134–4.

TOPIL, Zdeněk. *Pravopisné křížovky: stavba slova, slova příbuzná*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2016. *Zatracená čeština*. ISBN 978–80–7311–163–2.

SEZNAM POUŽITÝCH UČEBNIC A PRACOVNÍCH SEŠITŮ PRO 1. STUPEŇ ZŠ

BURIANOVÁ, Hana a Ludmila JÍZDNÁ. *Český jazyk pro 3. ročník základní školy: pracovní sešit*. Brno: Didaktis, 2004. ISBN 978–80–7358–002–5.

BURIANOVÁ, Hana, Ludmila JÍZDNÁ, Petra NOVÁKOVÁ a Vladimír VOLF. *Český jazyk pro 3. ročník základní školy*. Brno: Didaktis, 2004. ISBN 80–735–8001–2.

ČECHURA, Rudolf. *Český jazyk pro čtvrtý ročník*. Liberec: Alter, 1996. ISBN 80–85775–47–6.

DVORSKÝ, Ladislav a Hana STAUDKOVÁ. *Český jazyk 3: vzdělávací obor Český jazyk a literatura*. Vyd. 3., upr. Všeň: Alter, 2010. ISBN 978–80–7245–239–2.

DVOŘÁKOVÁ, Zdeňka, Vlastimil STYBLÍK a Karla ONDRÁŠKOVÁ. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy*. Olomouc: SPN – pedagogické nakladatelství, 1996. ISBN 80–85937–34–4.

GRÜNHUTOVÁ, Petra a Petra HUMPOLÍKOVÁ. *Český jazyk pro 4. ročník základní školy: pracovní sešit*. Brno: Didaktis, 2005. ISBN 80–735–8040–3.

GRÜNHUTOVÁ, Petra, Petra HUMPOLÍKOVÁ, Lenka HUBEŇÁKOVÁ a Vladimír VOLF. *Český jazyk: pro 4. ročník základní školy*. 2. přepracované vydání. Brno: Didaktis, 2005. ISBN 80–7358–039–X.

HLÁSENSKÁ, Iva a Jana OLŽBUTOVÁ. *Hravá čeština 4: pracovní sešit pro 4. ročník ZŠ, v souladu s RVP*. Praha: Taktik, 2016. ISBN 978–80–7563–031–5.

HORÁČKOVÁ, Martina a kol. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy*. Vydání první – dotisk. Brno: Didaktis, 2007. ISBN 978–80–7358–071–1.

HOŠNOVÁ, Eva, Milada BURIÁNKOVÁ, Martina ŠMEJKALOVÁ a Irena VAŇKOVÁ. *Český jazyk pro základní školy 3*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2008. ISBN 978–80–7235–390–3.

CHÝLOVÁ, Helena, Zita JANÁČKOVÁ, Eva MINÁŘOVÁ a Jitka ZBOŘILOVÁ. *Český jazyk 5: učebnice pro 5. ročník*. Brno: Nová škola, 1998. ISBN 80–85607–76–X.

JANÁČKOVÁ, Zita, Hana MÜHLHAUSEROVÁ, Olga PŘÍBORSKÁ a Jitka ZBOŘILOVÁ. *Český jazyk 4: Český jazyk slovem i písmem*. 2. přepracované vydání. Brno: Nová škola, 1999. ISBN 80–85607–92–1.

KONOPKOVÁ, Ludmila a Věra TENČLOVÁ. *Český jazyk pro 3. ročník základní školy: I. část*. Vydání třetí, ve Fortuně druhé, přepracované. Pardubice: Fortuna, 2000. ISBN 80–7168–716–2.

KONOPKOVÁ, Ludmila a Věra TENČLOVÁ. *Český jazyk pro 4. ročník základní školy: I. část*. Praha: Fortuna, 1996. ISBN 80–7168–376–0.

KONOPKOVÁ, Ludmila a Věra TENČLOVÁ. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy: I. část*. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80–7168–575–5.

KOSOVÁ, Jaroslava a Gabriela BABUŠOVÁ. *Český jazyk pro 4. ročník základní školy: pracovní sešit 1*. Plzeň: Fraus, 2010. ISBN 978–80–7238–935–3.

KOSOVÁ, Jaroslava a Gabriela BABUŠOVÁ. *Český jazyk pro 4. ročník základní školy: učebnice*. Plzeň: Fraus, 2010. ISBN 978–80–7238–934–6.

KOSOVÁ, Jaroslava, Gabriela BABUŠOVÁ, Arlen ŘEHÁČKOVÁ a Vladimír VOLF. *Český jazyk: učebnice pro 3. ročník základní školy*. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN 978–80–7238–857–8.

KOSOVÁ, Jaroslava, Gabriela BABUŠOVÁ, Lenka RYKROVÁ a Jitka VOKŠICKÁ. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy: učebnice*. Plzeň: Fraus, 2011. ISBN 978–80–7238–960–5.

KOSOVÁ, Jaroslava, Gabriela BABUŠOVÁ, Lenka RYKROVÁ a Jitka VOKŠICKÁ. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy: pracovní sešit 1*. Plzeň: Fraus, 2011. ISBN 978–80–7238–961–2.

MIKULENKOVÁ, Hana a Gabriela BABUŠOVÁ. *Český jazyk 4: učebnice pro čtvrtý ročník*. Olomouc: Prodos, 2008. Modrá řada. ISBN 978–80–7230–213–0.

MIKULENKOVÁ, Hana a Radek MALÝ. *Český jazyk 3: učebnice pro třetí ročník základní školy*. Olomouc: Prodos, 2004. Modrá řada. ISBN 80–7230–124–1.

MIKULENKOVÁ, Hana. *Český jazyk 5: učebnice pro pátý ročník*. Olomouc: Prodos, 2015. Modrá řada. ISBN 978–80–7230–217–8.

MIKULENKOVÁ, Hana. *Procvičujeme češtinu: pracovní sešit 1*. Olomouc: Prodos, 2008. Modrá řada. ISBN 978–80–7230–215–4.

MÜHLHAUSEROVÁ, Hana a Alena BAISOVÁ. *Český jazyk 3: Pracovní sešit pro 3. ročník*. Brno: Nová škola, 2005. ISBN 80–85607–62–X.

MÜHLHAUSEROVÁ, Hana, Zita JANÁČKOVÁ, Olga PŘÍBORSKÁ a Jitka ZBOŘILOVÁ. *Český jazyk 3: Učebnice pro 3. ročník*. 2. dopl. vyd. Brno: Nová škola, 1999. ISBN 80–85607–38–7.

OLŽBUTOVÁ, Jana a Jana OLŽBUTOVÁ. *Barevné úlohy z češtiny 4: pracovní sešit pro 4. ročník ZŠ : v souladu s RVP*. Praha: Taktik, 2018. ISBN 978–80–7563–131–2.

STYBLÍK, Vlastimil a Jana OLŽBUTOVÁ. *Český jazyk pro 4. ročník základní školy: pracovní sešit*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2002. ISBN 80–723–5166–4.

STYBLÍK, Vlastimil, Zdeňka DVOŘÁKOVÁ, Karla ONDRÁŠKOVÁ a Milada BURIÁNKOVÁ. *Český jazyk pro 4. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2000. ISBN 80–85937–68–9.

ŠTROBLOVÁ, Jana. *Český jazyk pro pátý ročník*. Všeň: Alter, 1996. ISBN 80–85775–51–4.

URBANOVÁ, Olga. *Hravá čeština 5: pracovní sešit pro 5. ročník ZŠ, v souladu s RVP*. Praha: Taktik, 2017. ISBN 978–80–7563–058–2.

ZBOŘILOVÁ, Jitka a Zita JANÁČKOVÁ. *Český jazyk 5: pracovní sešit pro 5. ročník, 1. pololetí*. Nový Malín: Nová škola, 2005. ISBN 80–7289–058–1.

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Moje čeština. *Čeština nemusí být nuda* [online]. [cit. 2019-01-12]. Dostupné z: www.mojecestina.cz

Morfematika. *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2018-01-24]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=778>

Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Brno: Masarykova univerzita, Brno, 2017 [cit. 2018-01-24]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/MORF%C3%89M>

O češtině: Český jazyk od a až do Z. *Www.ocestine.cz* [online]. [cit. 2019-01-23]. Dostupné z: <https://www.ocestine.cz/>

Pravopis přípon –ský, –ští [online]. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: http://www.veravonkova-dejepis.wz.cz/sky,sti_zapis.pdf

Rámcové vzdělávací programy. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp>

RVP ZV. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/41216_1_1/

Slovotvorba. *Www.dumy.cz* [online]. [cit. 2019-01-23]. Dostupné z: <https://www.dumy.cz>

Standardy. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=67488&view=9832>

SVÍZELOVÁ, Martina. *Přídavná jména tvořená příponou –ský* [online]. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: www.gjszlin.cz/dumy/32/sada14/VY_32_INOVACE_14_CSVI16.pptx

Učírna [online]. [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <http://www.ucirna.cz/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Kartičky ke hře Domino

noční	lesní	zalesněný	nasedat	sednout	listnatý
hráči	stromček	stromy	nalepit	lepidlo	zčervenat
namalovat	kuřátko	kuřecí	úlovek	lovec	plavčík
zaletět	vodovod	odvodněný	rybařit	rybí	vyučit
zazvonit	školník	škola	slunečný	slunečnice	polesí
lístek	navonět	vonný	výhra		
červen	dřevěný	dřevník	výmalba		
proplavat	dočíst	čítanka	letenka		
učitel	ohrada	přehrada	zvonet		
zálesák	království	kralovat	ponocovat		

Příloha 2: Kartyčky ke hře Strom

LED	LEDOVAT	LEDNÍ	LEDEN
SKL	PROSKLENNÝ	SKLENĚNÝ	ZASKLÍT
LET	LETIŠTĚ	LETADLO	LETENKA
UČ	UČITELSKÝ	VYUČIT	UČITELKA
KOV	PODKOVA	KOVADLINA	KOVÁŘ
ROB	VÝROBEK	VÝROBA	VYROBIT
LES	LESNÍK	MEZILESÍ	LESNÍ
MÁK	MAKOVÝ	MAKOVKA	MAKOVICE